Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Max Piccolomini : drama

https://hdl.handle.net/1874/366797

BIBLIOTHEEK DER RIJKSUNIVERSITEIT
TE UTRECHT 1929

Verzameling tooneelstukken

uit de

nalatenschap van

Prof. Dr. J. te WINKEL

No. 94

Dr. J. te Winkel
N 553 c

SERIE VAN DRAMATISCHE WERKEN,

TEN DIENSTE VAN

REDERIJKERS EN LETTERKUNDIGE GEZELSCHAPPEN.

TWEEDE JAARGANG,

4e Aflevering

AMSTERDAM,

J. C. LOMAN Jr.

1857.

Zie Prospectus op de achterzijde van den Omslag.

94

MAX PICCOLOMINI.

DRAMA IN ZES AFDEELINGEN.

DOOR

N. DONKER.

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT.

Belofte maakt schuld, en zie daar de reden waarom ik den Heer LOMAN *helpen* moest, *toen ik hem eenmaal beloofd had, een stuk te componeren uit de Wallenstein van* SCHILLER. *Onder het bewerken echter werd mij de taak zoo moeijelijk, dat ik meer dan eens op het punt stond die te laten varen. Dit, en tevens een zamenloop van omstandigheden, zijn de oorzaken dat mijn stuk wat laat komt — de eerste regel daarvan strekke verder tot verontschuldiging.* Te weinig *regels hebben de abonnenten in deze laatste Serie (laatste, want de Uitgever denkt er niet mede voort te gaan) althans niet ontvangen. Ofschoon* Max Piccolomini *bijna geheel uit* SCHILLER'S *Wallenstein*

is zamengesteld, beschouwe men dezen arbeid volstrekt niet als eene vertaling. Eene overzetting zou beter moeten zijn, maar zou stellig minder doel treffen als stuk, bepaaldelijk voor onze Rederijkerskamers ingerigt.

N. DONKER.

MAX PICCOLOMINI.

Personen.

WALLENSTEIN, Hertog van Friedland, keizerlijke generalissimus in den 30 jarigen oorlog.
OCTAVIO PICCOLOMINI, Luitenant-Generaal.
MAX PICCOLOMINI, zijn zoon, Overste bij het regiment Pappenheimers.
Graaf TERZKY, Wallensteins zwager, chef van verscheiden regimenten.
ILLO, Veldmaarschalk, Wallensteins vertrouwde.
ISOLANI, Generaal der Kroaten.
BUTTLER, Chef van een regiment dragonders.
Krijgsraad van QUESTENBERG, Gezant des Keizers.
WRANGEL, Zweedsch Overste.
In de tweede en derde afdeeling twee of drie Generalen, in de laatste afdeeling eenige manschappen.

EERSTE AFDEELING.

I.

ILLO, BUTTLER *en* ISOLANI.

ILLO. 't Is beter laat dan nooit, Graaf Isolani!
Gij bleeft lang uit, maar de afstand verontschuldigt....
ISOLANI. Ook komen wij niet hier met leêge handen!

Bij Donauwerth vernam ik, dat de Zweden,
Met zesmaal honderd wagens proviand,
Zich onderweg bevonden — mijn Kroaten
Zond ik daarheen, ze vonden goede buit
Die wij u brengen.

ILLO. Juist ter elfder uur
Om 't heir, dat thans bijeen komt hier, te spijzen.

BUTTL. Mij dunkt er heerscht reeds leven.

ISOLANI. Ja, gewis,
Tot zelfs de kerken maakt men tot kazernen.
En ook dit Raadhuis, zie ik, hebt gij reeds
Doelmatig ingerigt — nu, nu, soldaten
Behelpen, schikken zich gelijk zij kunnen!

ILLO. Van dertig regimenten vindt gij hier
Reeds de oversten te zamen — Terzky, Gotz,
Ook de oude en jonge Piccolomini,
Gij zult hier menig ouden vriend begroeten,
Op Gallas wacht men nog.

BUTTL. Men wacht vergeefs.

ILLO. Hoe zoo? Weet gij —

ISOLANI. (*in de reden vallend*). Max Piccolom'ni hier?
Breng mij bij hem! Mij dunkt ik zie hem nog,
Hoe voor tien jaar, toen wij bij Dessau streden,
Hij op zijn ros sprong van de brug in de Elbe,
En door den fellen stroom een weg zich koos,
Om zijnen vader, die in nood verkeerde,
Te helpen. Toen was hij een vlasbaard nog,
Thans hoor ik, moet de krijgsheld klaar zijn. Waar...

ILLO. Gij zult hem heden zien. Hij voert uit Kaernthen
De vorstin Friedland hier en de prinses.

BUTTL. Hoe! roept de vorst zijn vrouw en dochter ook hier?
Wel brengt hij alles op een punt.

ISOLANI. Dat's goed.
Ik vreesde reeds slechts trommels en geschut
Te hooren en ziedaar de Hertog zorgt
Dat ook wat lieflijks 't oog verkwikt, dat's goed!

ILLO. (*die in gedachte gestaan heeft, tot Buttler*).
Hoe weet gij dat Graaf Gallas buiten blijft?
BUTTL. Omdat hij ook getracht heeft mij te houden.
ILLO. (*warm*). Toch zijt gij hier — dat's fiks gehandeld,
Buttler.
BUTTL. Ik die sinds kort hem zooveel ben verpligt.
ILLO. Wel, Generaal-Majoor! 't is waar (*hem de hand reikend*) geluk!
ISOLANI. Van 't regiment, niet waar? hem door den vorst
Geschonken? Ja hetzelfde, hoor 'k, waarbij
Hij van gemeen allengs is opgeklommen?
Nu dat wordt voor het gansche corps een spoorslag,
Een krachtig voorbeeld als een oude krijger
Zoo welverdiend zijn weg maakt.
BUTTL. 'k Ben verlegen
Of ik uw wensch nog wel ontvangen mag.
De keizer zond nog geen bekrachtiging.
ISOLANI. Grijp toe, grijp toe! De hand, die u beschonk
Is sterk genoeg, trots Keizers en Ministers.
ILLO. O, als wij zoo omzigtig willen zijn!
Van Weenen komt ons niets — de Hertog slechts
Geeft alles, wat wij hopen, wat wij hebben.
ISOLANI. (*tot Illo*). Zeg vriend, heb ik u reeds verteld? De vorst
Wil mijne krediteuren kontenteren,
Wil mijn kassier zelfs worden, ja mij tot
Een man van orde maken, dat zegt veel!
Dat is de derde maal, bedenk het wel,
Dat reeds de waarlijk vorstelijke mij
Redt van 't verderf, ja tot een man van eer maakt.
ILLO. Kon hij maar altijd wat hij gaarne wilde
Dan schonk hij land en stad aan zijn soldaten.
Maar hoe verkorten zij hem ginds den arm,
Kortwieken, waar zij kunnen, hem de vleugels! —
Zie slechts die nieuwe, drieste vorderingen
Die deze Questenberger brengt!
BUTTL. Men heeft mij

Van deze keizerlijke vorderingen
Verteld, ik hoop slecht dat de Hertog nimmer
Een handbreed wijkt.

ILLO. Van eenig regt gewis niet
Welligt wel — van zijn plaats!

BUTTL. (*verschrikt*). Spreek — weet gij iets?

ISOLANI. Ik waar geruïneerd, wij allen!

ILLO. Zwijgt.
Ik zie de kwade geest — hij komt tot ons
Met Piccolomini den vader.

BUTTL. 'k Vrees
Dat wij niet gaan van hier, gelijk wij kwamen.

II.

Vorigen. OCTAVIO. QUESTENBERG.

OCT. (*op den achtergrond*).
Hoe? nog meer gasten! Vriend gij moet erkennen
Dat deze krijg vol tranen noodig was
Om zooveel helden, door den roem gekroond,
In d' engen kring eens legers te verzaamlen.

QUEST. Hij die van d' oorlog slecht wil denken, moet
Niet in het leger komen van den Hertog,
'k Zou haast de plagen van den krijg vergeten,
Waar de invloed van den grooten geest mij boeit
Door welken hij de wereld omkeert — zelf
Bestaat. Die geest heerscht hier — heet Wallenstein.

OCT. En zie, heer Questenberg, een dapper paar,
Graaf Isolan' en Buttler de overste,
Dit paar sluit waardiglijk den kring der helden —
(*Buttler en Isolani presenterende*).
Hier vindt gij kracht en snelheid bij elkaâr.

QUEST. (*tot Oct.*). En tusschen beiden kiest ervaring plaats.

OCT. (*Questenberg voorstellend*). De kamerheer en krijgsraad
Questenberg,
Hij brengt bevelen van den Keizer over,
Hij, onze voorspraak en patroon in Weenen.
(*algemeen zwijgen*).

ILLO. (*tot Questenberg*). Het is niet de eerste keer, mijnheer
Minister
Dat gij ons de eer bewijst ons te bezoeken.

QUEST. Nog eenmaal mogt ik uwe vanen zien.

ILLO. En weet gij nog waar dat geweest is? Ja?
Het was te Znaim in Maehren, waar gij toen
Uit naam des Keizers, Friedland kwaamt verbidden
Om zich aan 't hoofd des regiments te plaatsen.

QUEST. Verbidden Generaal, zoo ver ging noch
Mijn order, naar ik meene, noch mijn ijver.

ILLO. Nu! hem te dwingen als gij wilt. Wel, dat
Herinner ik mij goed. — Met Werdenberg
Waart gij gezonden tot Vorst Wallenstein,
Om hem, zoowel door smeeken als door dreigen,
Te dwingen, om aan d' algemeenen nood
Een eind te maken — hij toch kon 't alleen.

ISOLANI. Maar dat herinnert zich de heer gezant.
Niet gaarn.

QUEST. Waarom dan niet? Mijn last van heden
Is niet in tegenspraak daarmeê. Toen gold het
Bohemen uit des vijands hand te redden,
En nu bevrijdt men 't uit de hand des vriends.

ILLO. Een heerlijk ambt! Nadat wij dit Bohemen
Met bloed en zweet veroverden, wil men
Tot dank ons 't land uitwerpen.

QUEST. Jammer slechts,
Dat de eene plaag voor de and're is geweken.
De vriend kwelt evenzeer als toen de vijand....

ILLO. Wat 's dat! het jaar was goed, dat blijkt, de boer
Kan weder geven.

QUEST. Ja, als gij van kudden

En weiland spreekt, heer veldmaarschalk, maar menschen.....

ISOLANI. O, de oorlog voedt zichzelf. Verliest men boeren,
Wel daarbij wint de Keizer meer soldaten.

QUEST. Maar wordt ook zooveel onderdanen armer.

ISOLANI. En wij dan? allen zijn wij onderdanen.

QUEST. Met onderscheid, heer Graaf! De boeren vullen
Met noeste vlijt en arbeid ons de kas,
En de andren weten slechts haar leêg te maken;
De degen heeft den Keizer arm gemaakt —
De ploeg alleen brengt weder schatten aan.

BUTTL. De Keizer waar niet arm, als niet zoovele
Bloedzuigers zwelgden aan het hart des lands.

ISOLANI. Zoo slim kan 't ook niet wezen — want ik zie
(*terwijl hij voor hem staat en zijne kleeding beziet.*)
Dat lang niet al het goud reeds is gemunt.

QUEST. Wij hebben nog wat over kunnen houden —
Nog iets gered uit der Kroaten vingers.

ILLO. Wij hooren thans hoe goed men 't met ons voor heeft.

QUEST. Des Keizers vaderzorg is algemeen.
Hij mag één stand niet aan den andren offren.

ISOLANI. Hij drijft ons dus als wilde dieren voort.
Tot veiligheid der lam'ren, die hem dier zijn.

QUEST. (*Met hoon.*) Heer Graaf! die vergelijking komt van u!

ILLO. Ja, waren wij zoo als het Hof gelooft,
't Waar dan gevaarlijk vrijheid ons te schenken.

QUEST. (*Ernstig.*) De vrijheid is genomen, niet gegeven,
't Wordt dus noodzaaklijkheid als men u breidelt.

ILLO. Men zij voorzigtig, want het paard is woest.

QUEST. Een goed pikeur is daar om 't te dresseren.

ILLO. Eén draagt het slechts, die heeft het reeds getemd.

QUEST. Is het getemd, dan volgt het ook een kind.

ILLO. Het kind, dat weet ik, heeft men reeds gevonden.

QUEST. U gaat de pligt slechts aan en niet de naam.

BUTTL. (*Die zich tot hiertoe met Piccolomini ter zijde heeft gehouden, doch niet zonder het gesprek te volgen, treedt nader.*)

Heer President! de Keizer heeft in Duitschland
Een prachtig leger. In dit koningrijk
Zijn dertig duizend man gekantonneerd,
In Slesië nog bij de zestien duizend,
Tien regimenten aan den Weserstroom,
Bij Rijn en Main; in Zwaben vindt de Zweed
Zes, en in Beijeren twaalf op zijn weg.
Voeg daarbij de bezittingen, die aan
De grenzen onze vestingen beschermen.
En al dat volk gehoorzaamt de officieren
Van Wallenstein. Zij die bevelen, zijn
Van éene school; één melk heeft hen gevoed,
Een hart bezielt hen allen — klopt voor allen.
Als vreemdelingen staan zij op deez grond;
De dienst slechts is hun haardsteê, hun te huis;
Het vaderland wekt niet hun ijver op,
Want duizenden — als ik — zijn vreemden hier,
En wat geldt hen de Keizer? Wel de helft
Zijn toch uit vreemde dienst tot ons gevlugt,
Gansch onverschillig of zij vechten onder
Den dubbeladelaar, of leeuw of lelie.
Aan eenen teugel, allen even sterk,
Zijn allen door een enkelen geleid,
Een die hen door gelijke liefde en vrees
Tot een *vereenigd*, magtig volk verbindt,
En, — als de vonk des bliksems, zeker, snel
Den weg volgt langs den bliksemleider, — loopt,
Heerscht zijn bevel tot aan de verste post —
In 't duin hetwelk de branding hoort des Belts,
In 't dal, waar de Etsch haar vruchtbare oevers ziet,
Als tot de schildwacht, die zijn' enge woning
Heeft neêrgezet bij 't keizerlijke slot.

QUEST. Wat is de korte zin van 't lang verhaal?

BUTTL. Dat de eerbied, het vertrouwen, ja de liefde
Die ons aan Friedland onderdanig maakt,
Zich niet zoo daadlijk overplanten laat

Op d' eersten die het hof uit Weenen zendt.
Wij, houw en trouw, vergeten nimmermeer
Hoe het bevel in Friedlands handen kwam.
Of was 't de keizerlijke majesteit
Die een gevormde armee hem overgaf?
Ontbrak alleen het hoofd aan hare troepen?
Daar was geen leger — niets! Het werd geschapen
Door Wallenstein. Hij kreeg het leger niet,
Hij *schonk* 't den Keizer! Wij ontvingen Friedland
Niet uit des Keizers hand, zóó staat het niet —
Door Wallenstein ontvingen wij den Keizer,
Hij bindt ons — hij alleen — aan dezen Keizer.

OCT. (*tusschen beiden tredende*). 't Strekke enkel tot erinnering, heer krijgsraad,
Dat ge u in 't leger ophoudt bij soldaten.
De koenheid, vrijheid maakt den krijger goed.
Wanneer hij dapper handlen moet, zoo mag hij
Ook dapper spreken — 't een volgt uit het ander,
De koenheid van dien braven officier (*op Buttler wijzend*)
Die thans zich slechts vergist in uw bedoeling,
Behield, waar niets dan koenheid redden kon,
Bij 't vreeslijk oproer der bezetting, eens
Den Keizer zijne hoofdstad Praag. (*Men hoort krijgsmuzijk*).

ILLO. Daar zijn zij.
De wachten salueren. — Dit signaal
Verkondigt ons dat de Vorstin hier is.

OCT. (*tot Questenberg*). Dan is ook mijn zoon Max terug.
Hij heeft haar
Uit Kaernten afgehaald en hier geleid.

ISOLANI. (*tot Illo*). Laat ons te zamen gaan hen te begroeten.

ILLO. 'k Ben tot uw dienst. Kom Buttler, ga met ons.

III.

OCTAVIO *en* QUESTENBERG.

QUEST. Wat heb 'k vernomen, Generaal-Luitenant?
Als deze geest hen allen eigen is —
OCT. Drie vierden der armee hebt gij gehoord.
QUEST. Wee ons! wie geeft ons dan een tweede leger
Om dit heir te bewaken. 'k Vrees die Illo
Is nog veel erger dan hij spreekt. Ook Buttler
Kan zijne booze meening niet verbergen.
OCT. Gekrenkte trots — geraaktheid, anders niet.
Deez Buttler geef ik nog niet op; ik weet
Hoe deze kwade geest te bannen is.
QUEST. (*onrustig heen en weder gaande*). Neen dat is slimmer,
is veel erger vriend,
Dan wij in Weenen naauwlijks droomen konden;
Wij zagen 't nog met hoov'lings oogen aan,
Met oogen door den glans der kroon verblind,
Den veldheer hadden wij nog niet gezien,
Hij, de alvermogende, hij, Keizer hier —
O wat ik zag slaat mijne hoop ter neêr.
OCT. Gij ziet nu zelf welk een gevaarlijk ambt
Gij me opdraagt, welk een zware rol ik speel,
Hoe 't minste wat hun achterdocht verwekt,
Mij vrijheid, ja het leven kosten kan,
En 't geen de daad, die wij voorkomen willen,
Verhaasten zou.
QUEST. Wat zijn wij aangevangen
Toen wij die machtige arm het zwaard vertrouwden?
Ik zeg u dat hij weigren zal aan de order
Des Keizers te gehoorzamen. Hij kan,
Hij zal het, en zijn' ongestrafte trots
Zal de onmagt van den Keizer luid beschimpen.

OCT. Toch, wanhoop niet te vroeg, heer Questenberg,
De taal is altijd koener dan de daad,
En menig die tot alles schijnt besloten,
Vindt onverwachts in de eigen borst een hart,
Als men den waren naam der misdaad uitspreekt.
Ook zijn wij niet geheel verlaten vriend!
Zelfs van de minste zaak ontvang 'k berigt,
En dikwijls uit zijn eigen mond.

QUEST. Hoe vreemd
Dat hij den vijand naast zich niet bespeurt.

OCT. Vermeen niet dat ik mij door leugen, kunst
Of huichlarij in zijne gunst drong, neen..
Beveelt zoowel de wijsheid als de pligt,
Die ik het rijk, den Keizer schuldig ben,
Dat ik mijn waar gevoelen hem verberg,
Toch heb ik nooit een valsch gelaat vertoond.

QUEST. 'k Erken alleen daarin den vinger Gods.

OCT. 'k Weet waarlijk niet, wat zoo hem aan mij bindt,
Aan mij en aan mijn zoon. Wij waren immer
Als vrienden, wapenbroeders bij elkander.
Doch zijn vertrouwen schonk hij mij eerst later.
Het was de morgen van den slag bij Lutzen,
Mij dreef een booze droom hem op te zoeken,
En vóór den slag mijn paard hem aan te bieden.
Ver van de tenten, onder eenen boom
Vond ik hem ingeslapen. Toen ik hem
Gewekt had, en mijn dwaze vrees verhaalde,
Zag hij mij lang en starend aan, toen viel hij
Mij om den hals en was zoo diep geroerd,
Veel meer dan zulk een kleine dienst verdiende,
Sinds dien dag schenkt hij mij steeds meer vertrouwen
Naarmate dat ik hem wantrouwen moet.

QUEST. Gij trekt uw zoon toch meê in ons geheim?

OCT. Neen!

QUEST. Hoe! gij waarschuwt niet voor de afgrond aan
Wiens rand hij zich bevindt?

OCT. 'k Vertrouw mijn zoon
Gerust aan eigen onschuld, die hem redt,
Zijn ziel is te open om zich schuil te houden,
Onwetendheid alleen schenkt hem die vrijheid,
Die hem beveiligt ook in 's Hertogs bijzijn.
QUEST. Mijn vriend ik heb de beste meening van uw zoon,
Maar toch —
OCT. Dat moet ik wagen. — Stil, ik hoor hem.

IV.

MAX. OCTAVIO. QUESTENBERG.

MAX. Daar is hij zelf, mijn vader. Welkom vader!
(*Hij omarmt hem. Als hij zich omwendt, ziet hij Questenberg en treedt koud terug*).
O gij zijt bezig zie 'k. Ik wil niet storen.
OCT. Hoe Max! zie dezen gast toch beter aan,
Een oude vriend verdient opmerkzaamheid,
En eerbied komt den bode uws Keizers toe.
MAX. (*droog*). Van Questenberg! Ik heet u welkom, zoo
Iets goeds u hier voert.
QUEST. (*zijne hand grijpend*). Trek de hand niet weg,
Graaf Piccolomini, niet mijnentwege
Alleen, uw hand is meer, veel meer ons waard.
(*Hij grijpt beider handen*).
Octavio — Max Piccolomini!
Heilbrengende, beteekenisvolle namen!
Nooit zal 't geluk van Oostenrijk zich wenden,
Zoo lang twee zulke sterren, zegenrijk,
Behoedend, schijnen over zijne legers.
MAX. Gij speelt uw rol verkeerd, Minister, immers
Ik weet dat gij niet hier zijt om te prijzen,
Uw zending is te straffen en te schimpen —
Ik wil niets meer zijn dan een ander — niets.

OCT. (*tot Max*). Hij komt van 't hof, daar is men met den Hertog
Niet zoo geheel tevreden als men hier is.
MAX. Wat heeft men dan al weder aan te merken?
Dat hij voor zich alleen besluit, wat hij
Alleen verstaat? Hij heeft gelijk, hij kan
Nu eenmaal niet naar iedereen zich voegen,
Hij is met eene heerscherziel begaafd,
En ook zijn plaats moet die eens heerschers zijn.
O 't is een lust, hoe hij een elk bezielt
En sterkt, uit alles om zich leven wekt,
Hoe elke kracht zich uitspreekt, elke gave
In zijn nabijheid klaar zich openlegt.
QUEST. Wie zal hem menschenkennis ooit ontzeggen?
Hij weet ook menschen te gebruiken, slechts
Vergeet de heerscher dat hij dienaar blijft,
Als waar hij met zijn waardigheid geboren.
MAX. Is hij 't dan niet? Natuur gaf hem 't genie
Des heerschers toch — 't veroveringstalent.
QUEST. Nu hangt het nog aan zijn grootmoedigheid,
Hoe veel wij overal nog gelden zullen!
MAX. Hij eischt een groot vertrouwen, wijl hij groot is,
Geef hem slechts ruimte — hij vindt zelf het doel.
QUEST. Dat is bewezen.
MAX. Ja! zoo zijt gij! Alles
Maakt u bevreesd, wat zeekre diepte heeft,
U is slechts goed, wat ge overzien kunt — vlak is.
OCT. (*tot Quest.*). Met dien is 't best een wapenstilstand sluiten,
Mijn vriend, met hem toch komt ge nimmer klaar.
MAX. Daar roepen ze eerst den geest aan in den nood
En sidderen zoodra hij zich vertoont.
Waarom? Omdat hij niet naar doode letters,
Naar vunze boeken en papieren vraagt.
OCT. Mijn zoon laat ons die wetten niet verachten!
O zij zijn kostbaar — elke willekeur

Is vreeslijk — ja de weg van orde en regel
Moog soms met bogten gaan, hij is geen omweg.
De bliksem, als de kogel, vliegt regt uit,
Maar ter vernieling wat zich voor hen plaatst.
Mijn zoon! der menschen weg, die tot geluk
Ons voeren moet, *hij* volgt den loop der vloeden,
Die zich door dalen krommen, weldoend vlieten
Langs korenvelden, en den wijnberg drenken,
Ja ieder eigendom verhoogen — sparen!

QUEST. O hoor toch naar den vader — hoor hem,
Hij is een held, maar te gelijk een mensch.

OCT. Uit u spreekt slechts de zoon des legers, Max,
En gij zijt opgevoed in 't krijgsgewoel.
Den vrede hebt gij nooit gekend, en toch
Is in den oorlog niet de krijg het doel.

MAX. O! laat den Keizer vrede maken, vader!
Ik geef den bloedgen lauwer gaarne prijs
Voor 't eerste bloempje dat de lente ons brengt.

OCT. Hoe! wat beweegt op eenmaal u zoo sterk?

MAX. Ik heb den vrede niet gezien? — Ik heb hem
Gezien mijn grijze vader, juist kom ik
Zoo even daar van daan, mij voerde toch
De weg door landen, die de krijg niet heeft
Bereikt, mijn vader, o dat leven heeft
Genietingen, die 'k nooit te voren kende,
Die steeds voor onze woestheid zich verborgen.

OCT. (*die opmerkzamer wordt*). En heeft u dat die korte reis geleerd.

MAX. 't Was de eerste rusttijd van mijn leven. Zeg mij
Wat was het doel toch, wat het loon mijns arbeids,
Dien zwaren, wilden, rusteloozen arbeid,
Die mij 't genot der jeugd vergalde, 't hart
Mij ledig liet, mij geen beschaving schonk?

OCT. Gij leerdet veel in zulk een korten tijd.

MAX. O schoone dag, als eindlijk de soldaat
In 't leven wederkeert, en weder mensch wordt

De vanen feestlijk zich ontrollen — vrolijk
De vredemarsch ons naar de haardsteê leidt, —
Als hoeden, alle helmen zijn getooid
Met groene twijgen, laatste roof der velden!
De steden oopnen zelven hare poorten,
En vrolijk speelt de kerkklok 't welkom toe,
Zoowel uit dorp als stad stroomt heel het volk —
Ons hindrend slechts door 't vrolijke gejoel —
Het leger in zijn doortogt te gemoet.
Daar schudt, verrukt dat hij dien dag beleeft,
De thuisgekomen zoon des grijsaards handen.
Als vreemd'ling treedt hij in zijn eigendom,
Met breede takken werpt de boom zijn schaduw
Nu over hem, die eens het stekje plantte,
En met den blos der schaamte treedt de maagd
Hém te gemoet, die haar als zuigling kende.
O! zalig dan, voor wien een deur zich opent,
Voor wien vooral zich minnende armen openen.

QUEST. (*geroerd*) Ach, dat gij slechts van lang vervlogen tijden
En niet van morgen, niet van heden spreekt!

MAX. (*met heftigheid zich tot hem wendend.*)
Aan wien de schuld? aan u in Weenen. Ja,
Gij zijt het, die den vrede tegengaat.
De krijgsman is het, die tot vrede dwingt,
Gij maakt den Hertog tot een oproerling,
Hij *wil* den vrede, gij wat grondgebied
Voor Oostenrijk! o niets meer, zoek mij niet!
Zoo zeer ik 't goede lief heb, haat ik u —
En deez' gelofte leg ik af met eeden,
Ik geef mijn bloed voor dezen Wallenstein,
Ja elken droppel bloeds mijns harten liever,
Dan dat gij juichen zult bij zijnen val.

V.

QUESTENBERG, OCTAVIO.

QUEST. O wee ons! staat het zoo?.....
(*dringend en ongeduldig.*)
Vriend, en wij laten hem in dezen waan
Vertrekken, roepen hem niet dadelijk
Terug, om de oogen hem te ontsluiten.
OCT. (*na diep nadenken*) O,
Hij heeft de mijne thans geopend, ja,
Veel meer doorschouw ik in hem dan mij lief is.
QUEST. Wat meent gij, vriend?
OCT. Vloek over deze reis!
QUEST. Hoe zoo? wat is er?
OCT. Gaan wij. Ik moet zien,
Zeer duidelijk met eigen oogen zien,
Kom, gaan wij.
QUEST. Hoe? Waarheen?
OCT. (*gehaast*) Naar haar.
QUEST. Wat zegt ge?
OCT. (*zich herstellend*) Ja naar den Hertog, kom! o ik vrees
Hij komt niet weder als hij henenging. (alles.
QUEST. Verklaar u dan.
OCT. En ik die 't niet voorzag.
Gij hebt gelijk, ik had niet moeten zwijgen —
Nu, nu is het te laat
QUEST. Gij spreekt in raadsels.
OCT. Nu naar den Hertog, kom! het uur is daar
Dat hij tot audientie heeft bestemd.
Verwenscht, driemaal verwenscht zij deze reis.

TWEEDE AFDEELING.

I.

WALLENSTEIN, TERZKY.

WALL. Ha, Terzky, juist ter stede komt gij — lees!
Het stemt volmaakt met de overige berigten;
In Weenen weet men reeds wie mij vervangt;
Het zoontje van den Keizer moet hen redden.
Het nieuwe licht. Met hem is men reeds klaar —
Nog niet met mij!
(*Andere brieven nalezende.*)
Graaf Altringer laat zich ontschuldigen,
Ook Gallas — dat bevalt mij niet.

TERZKY. En zoo gij
Nog langer draalt, ontvallen u nog velen.

WALL. Wat weet gij van Graaf Turn?

TERZKY. Hij heeft den Zweed
Bezocht, de Zweden echter willen niet
Meer handelen met u.

WALL. Hoe zoo?

TERZKY. Wijl nimmer
't U ernst is, meenen zij, gij leidt hen om
Den tuin om u met Saksen te verbinden,
Maar wat hun doel betreft....

WALL. Wel zeker, heeren!
'k Zal u een duitsch, een heerlijk land weg schenken,
Opdat wij zelven in ons rijk geen heer meer zijn.
Voort voort van hier, weest vrienden — op een afstand.

TERZKY. Gun hen een stukje gronds, wat schaadt het u
Wie hier betaalt, zoo gij uw zaak slechts wint.

WALL. Weg weg daarmeê — dat kunt gij niet begrijpen,
Zij moeten nimmer zeggen kunnen, dat

Ik Duitschland aan den vreemdeling verkocht
Tot eigen voordeel. 'k Wil mij rijksvorst toonen,
Geen vreemde magt zal ik in 't rijk ooit dulden,
Het minst van allen deze hongerlijders
Uit Zweden, die met nijdige oogen blikken
Naar onze welvaart, neen, zij zullen helpen
En zelven niets daarbij verdienen, niets!

TERZKY. Maar handel dan toch eerlijker met Saksen;
Ook die verliezen het geduld — in 't end
Ben ik de leugenaar, want alles gaat
Door mij, ik heb zelfs niet uw handschrift, wat....

WALL. Ik gaf nooit schrift van mijne hand — dat weet ge.

TERZKY. Waaraan erkent men dan of iets u ernst is?
Wat gij tot heden met den vijand hebt
Gedaan, geeft niet den minsten waarborg, dat
Gij hen niet om den tuin leidt.

WALL. (*Na eene pauze, terwijl hij hem scherp aanziet.*)
En waaraan weet gij, dat ik hen niet om
Den tuin leid? Dat ik u niet allen om
Den tuin leid? Kent gij mij zoo door en door?
Ik wist nog niet, dat ik mijn binnenste
Geopend had voor u. — 't Is waar, de Keizer
Heeft mij mishandeld! — als ik wilde, ik kon
Hem daarvoor laten boeten en het doet
Mij goed, dat ik mijn krachten ken, of ik
Daarvan gebruik zal maken, dat, geloof ik,
Weet gij niet beter dan een ander, Terzky!

TERZKY. Zoo hebt gij steeds met ons gespeeld, dat weet ik.

II.

ILLO, *de vorigen.*

WALL. Hoe gaat het buiten — zijn zij voorbereid?

ILLO. Zij zijn gansch in de stemming, die gij wenscht.

WALL. Bij voorbeeld Isolani?
ILLO. Gansch op uwe zijde,
Sinds gij hem hebt gered.
WALL. Kolalto, Buttler
En de anderen?
ILLO. Zij volgen Piccolomni,
Wat hij doet, doen zij ook.
WALL. Dus denkt gij, kan
Ik 't wagen met de mannen?
ILLO. Zijt gij zeker
Van Piccolomini — dan zonder twijfel.
WALL. Van hem als van mij zelf — zij blijven bij mij.
TERZKY. Ik zou den ouden vos Octavio
Niet zoo vertrouwen.
WALL. Menschenkennis, vriend,
Behoef ik niet van anderen te leeren,
Reeds zestien maal trad de oude in 't veld naast mij,
Daarbij heb ik zijn horoscoop getrokken,
Wij zijn geboren onder eene ster,
Wanneer 'k zoo goed op allen rekenen kan....
ILLO. Daar is slechts eene stem in 't gansche heir:
Gij moogt uw waardigdeid niet nederleggen.
Zij zullen u een deputatie zenden.
WALL. Als ik mij aan hun zaak verbinden zal.
Zoo moeten zij zich ook....
ILLO. Dat spreekt van zelf.
WALL. Zij moeten schriftelijk, bij eede mij
Beloven onvoorwaardlijk mij te dienen.
ILLO. Waarom niet?
TERZKY. Onvoorwaardlijk? 's Keizers dienst
En Oostenrijks belangen zullen zij
Zich immer voorbehouden.
WALL. (*het hoofd schuddend*) Niets daarvan!
Ik moet hen hebben zonder voorbehoud,
ILLO. Ik heb een inval — heden avond geeft
Graaf Terzky immers een banket,
TERZKY. Zoo is het

'k Heb alle Generalen uitgenoodigd.

ILLO. (*tot Wallenst.*) Zeg! wilt gij volle, vrije hand mij laten?
'k Verschaf u dan het woord der Generalen.
Gelijk gij 't wenscht.

WALL. Verschaf mij hun gelofte!
Hoe gij daartoe geraakt is uwe zaak.

ILLO. En als ik het u breng nu, zwart op wit,
Dat alle chefs, die hier te zamen zijn,
Zich blindlings overleveren aan u,
Zult gij dan eindelijk beginnen met
Iets wezenlijks te doen.

WALL. Verschaf mij 't stuk.

ILLO. O! neem dit kostbaar oogenblik toch waar,
Zie, hoe beslissend, hoe beteekenisvol
Zich alles thans om u vereenigt. Allen
Waarop gij reeknen kunt, de dappersten,
De kundigsten van 't leger scharen zich
Om u en wachten slechts uw wenk — o laat
Hen zoo niet weder uit elkander gaan.

WALL. De tijd is nog niet daar.

TERZKY. Dat zegt gij immer,
Wanneer toch zal het tijd zijn?

WALL. Als ik 't zeg.

ILLO. Gij wacht slechts op de sterren, blikt ten hemel —
Terwijl ontvliedt u de aarde

WALL. Zwijg daarvan
Gij kunt de grootsche dingen niet omvatten
De werelden daar boven maken niet
Slechts dag en nacht en jaargetijden, neen....
Maar dat begrijpt gij niet — de ster waaronder
Gij zijt geboren maakt u ongeschikt
Tot hooger wetenschappen, wat gewoon,
Wat aardsch is, dat vertrouw ik u. Genoeg,
Laat gij mij tijd, doet gij terwijl het uwe,
Ik kan nog niet beslissen wat ik doen zal,
Toegeven echter zal ik niet — ik nooit!

Afzetten zullen zij mij ook niet — weest
Gerust.

KAMERD. (*komt*). De Generalen.

WALL. Laat hen komen.

III.

De vorigen, QUESTENBERG, *beide* PICCOLOMINIS, BUTTLER, ISOLANI (*op den wenk van een der Generaals neemt Questenberg plaats tegenover Wallenstein, de andere Generalen plaatsen zich naar hunnen rang. Stilte.*)

WALL. Schoon 'k reeds den inhoud uwer zending heb
Vernomen, Questenberg en wel doordacht,
Ook voor mij zelf reeds weet wat hier te doen,
Betaamt het toch dat ook mijn Officieren
Uit uwen mond den wil des Keizers hooren,
Wees dus zoo goed uw boodschap ons te melden.

QUEST. Ik ben bereid, 'k verzoek slechts te bedenken
Dat Keizerlijke magt en waardigheid
Thans spreken door mijn mond — niet eigen koenheid.

WALL. O spaar ons dat.

QUEST. Als zijne majesteit
De Keizer, hare dappre legers had
Beschonken met een hoofd, gelauwerd en
Ervaren in den krijg, geschiedde dit
In 't blijd vooruitzigt, dat de kans des oorlogs
Zich snel ten onzen gunste wenden zou —
Ook scheen 't begin dien wensch te billijken —
Bohemen werd gereinigd van de Saksers
En Gustaaf Adolfs zegemarsch gestoord.

WALL. Ter zaak, als 't u belieft.

QUEST. Een nieuwe geest,
In 't kort, verkondigde den nieuwen Veldheer.
Men streed niet meer in blinde woede, neen,

Naar wel beraden plannen zag men thans
Standvastigheid aan koenheid weêrstand bien;
Men zag beleid de dapperheid vermoeijen.

WALL. Ei spaar ons toch, ons uit couranten op
Te lezen, wat wij zelven ondervonden.

QUEST. Aanklagen is mijn ambt en mijne zending,
Het is mijn hart dat gaarn bij lof verwijlt. —
Bij Neurenberg liet Zwedens Vorst den roem,
In Lutzens vlakten 't leven — doch wie moest niet
Verstomd staan, toen de Hertog na dien dag
Als waar hij overwonnen, naar Bohemen vlood,
Van 't krijgstooneel zich keerend, ruimte liet
Aan Weimars jongen held, om in het land
Der Franken voort te rukken, die tot aan
Den Donau opmarcheerde, in korten tijd
Voor Regensburg stond, tot schrik der onzen.
Wel vroeg de Vorst van Beijer'n ons om bijstand.
In dezen nood verzoekt de Keizer dringend
Des Hertogs hulp, bidt waar hij kan bevelen.
Vergeefs! De Hertog hoort zelfs nu naar niets
Als naar eene oude vete die hij koestert
En offert 't algemeen aan eigen wraaklust,
En — Regensburg moet vallen.

WALL. Van welken strijd wordt hier gesproken, Max?
'k Herinner mij daar niets meer van.

MAX. Hij meent
Toen wij in Slesië waren.

WALL. Zoo! zoo! zoo!
En zeg, wat hadden wij daar ook te doen?

MAX. De Zweden en de Saksers te verjagen.

WALL. Juist! Door 't uitvoerige tafreel zou ik
Den ganschen oorlog haast vergeten — verder!

QUEST. Men hoopte aan d' Oderstroom te winnen, wat
Men aan den Donau had verloren. Daar toch
Trok Friedland zelf te velde tegen Thurn.
En werklijk naderden ze elkaar, maar om

Elkander te bejegenen als vrienden.
De last des oorlogs drukte Duitschland neder,
Maar vreugde heerschte in 't heir van Wallenstein.

WALL. 't Moog voor een jeugdig veldheer nuttig zijn
Te strijden waar 't niet baat, de ervaren man
Behoeft dat niet. Mijn matiging was wijs —
Waar 't mij gelukt, de band die tusschen Saksen
En Zweden was gelegd, te breken, hoe
Had Duitschland mij gedankt!

QUEST. 't Gelukte niet
En zoo begon de strijd op nieuw. Nu eindlijk
Regtvaardigde de Hertog zijnen roem.
Hij overwon en Thurn, hij, de oproerstichter,
Viel eindlijk ons in handen — de verrader!
Doch de arm die hem gevat had was grootmoedig,
In plaats van straf ontving hij loon — geschenken,
Men liet hem zelfs in vrijheid.

WALL. 'k Weet — ik weet
Dat wordt me in Weenen nimmermeer vergeven,
Dat ik hen niet het schouwspel heb gegund
Hem op 't schavot te zien — dat schouwspel was
Hen meerder waard dan 't winnen van een veldslag.

QUEST. En nu was Slesië vrij en alles riep
Den Hertog naar het Beijersche, dat zuchtte
Door al de jammeren des oorlogs, ook
Begaf men zich op reis, maar zonder haast
Koos men den langsten weg, en voor men nog
Den vijand had gezien, begeeft het leger
Zich eensklaps op het Oostenrijksche.

WALL. 't Leger
Was in erbarmelijken staat, wat denkt
De Keizer dan toch wel van zijn soldaten?
Ook wij zijn menschen, wij behoeven rust
En voedsel, spreekt mijn Generalen, hoe lang
Wordt ons reeds de soldij onthouden — Buttler
Herinnert gij het u, ik ben 't vergeten?

BUTLER. Meer dan een jaar ontbreekt zij
WALL. En soldij
Mag nimmer den soldaat onthouden worden.
QUEST. Dat klinkt gansch anders dan de Vorst van Friedland
Ons voor een tiental jaren deed verstaan.
WALL. Ja, 't is mijn eigen schuld, ik weet het immers!
Den Keizer heb 'k verwend, ik schiep een magt
Van veertig, vijftig duizend man, die niets
Hem kostte, zelven zich betaalden. Dat
Was eerst een tijd! Toen was de Hertog Friedland
Gevierd en Albrecht Wallenstein, zoo heette
De derde diamant in 's Keizers kroon!
Maar toen het algemeen werd wie het leger
Betaalde, brak des Keizers onwil uit.
't Was op den Regensburger Vorstendag,
Wat was mijn dank? Ik, trouwe keizersknecht,
Had mij beladen met den vloek des volks,
En ik werd opgeofferd.
QUEST. Uw genade
Weet zelf hoe op dien rijksdag, zoo noodlottig,
De vrijheid hem ontbrak.
WALL. Wel hel en duivel
Ik had wat hem de vrijheid kon verschaffen.
Neen, neen, sinds 't mij zoo slecht bekwam, den troon
Te dienen op 's rijks kosten, denk ik anders.
't Is waar, deez' staf schonk mij des Keizers hand,
Maar 'k voer hem thans als Veldheer van het Rijk,
Tot aller welvaart, ja voor iedereen,
En niet meer om een enklen te vergrooten.
— Ter zake nu, wat wil men toch van mij?
QUEST. Vooreerst begeert zijn majesteit dat daadlijk
Bohemen worde ontruimd.
WALL. Thans, in den winter?
Kan dat geschieden? Antwoordt generalen!
ILLO. Het is onmogelijk.
BUTLER. 't Is al te dwaas!

QUEST. De Keizer heeft bevel gezonden reeds
Naar Suys om ook naar Beijeren te trekken.
WALL. En wat deed Suys?
QUEST. Zijn pligt, hij rukte voort.
WALL. Hij rukte voort! en ik, zijn chef, beval hem
Te blijven! Gaat het zoo met mijn kommando!
Weest regters, generalen, wat verdient
Een officier, die niet zijn orders volgt?
ILLO. Den dood!
WALL. (*daar de overigen bedenkelijk zwijgen, met luider stem.*)
Graaf Piccolomini, wat heeft hij
Verdiend:
MAX. (*na eene lange pause.*)
De wet schrijft voor den dood.
ISOLANI. Den dood.
BUTTL. Den dood naar krijgsregt!
(*Quest. staat op, Wallenstein en de overigen ook*).
WALL. Daartoe veroordeelt hem de wet — ik niet!
En als ik hem genade schenk, geschiedt dat
Uit achting, die 'k den Keizer schuldig ben.
QUEST. Staat het hier zoo — dan heb ik niets te zeggen.
WALL. Ik moet hier heer en meester blijven in
Mijn leger, waardoor was Gustaaf Adolf
Onoverwinnelijk, omdat hij Vorst was,
'k Heb regt hier Vorst te zijn, dat weet de Keizer.
En nu, vaar voort — het beste zal nog komen,
QUEST. Acht regementen ruitervolk
Verlangt de Keizer, trekt naar Nederland.
WALL. Ha, ha, 'k begrijp regt goed,
QUEST. Daar achter is
Toch niets te zoeken, daar de nood het eischt.
WALL. Waartoe die kromme wegen, heer Minister?
Kom! regt door zee! Ik word den Keizer wat
Te zwaar, ik moet op zij, en daartoe moet
De armee verzwakt. Dat mag, dat kan niet, *ik*
Maak plaats — daartoe was 'k reeds besloten, Heer

Minister, voor gij kwaamt.
(*Er ontstaat beweging onder de generalen, welke steeds toeneemt*).
Het doet mij om mijn officieren leed.
Hoe zij hun loon ooit krijgen weet ik niet;
Wel hebben zij 't verdiend — maar dankbaarheid
Waar is die? Vele buitenlanders dienen
In 't heir — ik vroeg slechts naar verdienste — niet
Naar katechismus of geboorte, dat
Wordt alles anders — goed — ik ben er af! (*hij zet zich*)

MAX. Behoede God dat 't ooit zoo ver zou komen,
De gansche armee zal opstaan — neen, dat kan niet,
De Keizer wordt gemisbruikt!

ISOLANI. Het kan niet zijn — want alles ging ten gronde.

WALL. Dat zal het trouwe makker. Alles puinhoop
Wat wij bedachtzaam hebben opgerigt.
Een ding is goed, een veldheer vindt men ligt,
Een leger loopt van zelf wel tot den Keizer,
Daartoe is slechts een groote trommel noodig.

MAX. (*bedrijvig en hartstogtelijk van den een tot den ander gaande*).
o Hoor mij veldheer! officieren hoort mij!
Laat u bezweeren, Vorst! Besluit toch niets
Totdat wij zamen hebben raad gehouden
En u een voorstel doen — komt aan mijn vrienden,
'k Hoop dat nog alles te herstellen is.

TERZKY. Komt, komt! Wij treffen de andren in de voorzaal.
(*Ze gaan*).

BUTTLER (*tegen Questenb.*) Als ik u raden mag, vermijd hen dan
Vooreerst.

WALL. De raad is goed. Octavio,
Gij staat mij borg voor dezen gast. Vaarwel
Von Questenberg!
(*Als deze spreken wil*).
Geen woord meer van hetgeen gesproken is,
Gij deedt uw pligt. 'k Versta de kunst, den man,

Te scheiden van zijn ambt. Vaarwel!
(*Daar komen officieren binnen*).
1ste OFF. Waar is hij, onze dappre Generaal?
2de OFF. Hoe, nimmermeer, gij zult ons niet verlaten,
3de OFF. Wij willen met u leven, met u sterven!
WALL. (*hen aanziende en op Illo wijzende*).
De Veldmaarschalk weet wat ik van u wensch.

DERDE AFDEELING.

I.

ILLO *en* TERZKY.

TERZKY. Welnu, ging alles goed?
ILLO. Tot nu toe ja!
Zij lazen 't dokument, waarbij wij allen
Den Hertog vast beloven, ons met lijf
En ziel aan hem te binden, man voor man.
Natuurlijk onder voorbehoud van d' eed,
Dien wij den Keizer schuldig zijn. Let wel!
Dat voorbehoud is in het stuk vermeld,
Het schrift ging rond voor wij aan tafel gingen,
Geen mensch stiet zich daaraan. Maar hoor nu verder!
Na 't eten, als de wijngeest in hen is,
Het hart hen opent en het oog hen sluit,
Dan teeknen zij een ander stuk, aan dit
Gelijk, alleen het voorbehoud ontbreekt.
TERZKY. Gelooft gij dat zij zich gebonden achten
Door zulk een eed, door goochlarij verkregen?
ILLO. Zij zijn gevangen in den strik — zij moeten!
In Weenen staan zij als verraders dan te boek
En maken daarom van den nood een deugd.

En buitendien, is 't om de generalen?
Genoeg, als Wallenstein maar op hen rekent,
Dan handelt hij, en — allen, allen volgen!

TERZKY. Het plan is goed — maar ook gevaarlijk vriend,
Ik vrees slechts dat niet allen volgen.

ILLO. Hoe?

TERZKY. De Piccolominis....

ILLO. O, Max volgt zeker.

TERZKY. Dat is zoo zeker niet, maar 'k heb een middel,

ILLO. Spreek, spreek.

TERZKY. Hij mint des Hertogs dochter.

ILLO. Maar
Hij krijgt haar nooit.

TERZKY. Dat weet ik — maar hij hoopt.
Mijn gemalin blaast listig in die vlam.

ILLO. Des Hertogs eerzucht zoekt een koningskroon
Voor haar, hij zal....

TERZKY. Hij mag het nimmer weten.

ILLO. o, Friedland duldt niet dat gij Max bedriegt.

TERZKY. Ik niet, en ook mijn vrouw niet — zijne liefde
Bedriegt hem.

ILLO. De arme Max. Het plan is goed,
Want zonder hem....

TERZKY. Zoo is hij ook gebonden!

II.

TERZKY, ISOLANI, MAX.

ISOLANI. o Terzky, Terzky, welk een feest geeft ge ons!
Kom, wees er ook bij en gewis, men maakt
U Vorst, want iedereen wordt Vorst, ik ook.
Wel Max, wat zijt ge laat gekomen. Kom
Ga mee, daar ginds heerscht regte vreugd.

TERZKY. Zoo straks,

Lees eerst dit stuk, wat is uw meening Max?
Zij allen hebben het gelezen — elk
Is zeer bereid daarvoor zijn naam te teekenen

MAX. (*leest*). »In gratis servire nefas."

ISOLANI. Dat klinkt als een latijnsche spreuk. Zeg broeder,
Hoe heet dat op zijn duitsch?

TERZKY. Den ondankbare dient geen waardig man!

MAX. »Nadat onze diep vereerde Veldheer, de doorluchtige Vorst van Friedland, wegens veelvuldige ontvangen krenkingen, des Keizers dienst heeft willen verlaten, echter op onze eenstemmige bede zich heeft laten bewegen, nog bij de armee te blijven, en zich niet van ons te scheiden, zoo verbinden wij ons gezamenlijk en ieder voor zich bij eede — ook hem eerlijk en trouw te dienen, hem niet te verlaten, alles, tot onzen laatsten droppel bloeds, voor hem op te offeren, zoo ver namelijk *de aan den Keizer afgelegden eed dit veroorlooft*," (*de laatste woorden herhaalt Isolani*) »zoodat wanneer, een van ons deze verbindtenis zoude verbreken, hij door ons als een verrader zal worden beschouwd, op wien wij ons krachtdadig zullen wreeken. Dit betuigen wij door de teekening onzer namen."

TERZKY. Zijt gij van zins dit blad mee te onderteekenen?

ISOLANI. En waarom niet! Dat kan een ieder doen!

TERZKY. Welaan, tot straks.

ISOLANI. (*Max meevoerend*) Nu vrolijk op! Naar tafel.
(*Isolani en Max af, Terzky wil volgen, doch wordt door Buttler tegengehouden*).

III.

BUTTLER, TERZKY.

BUTTL. Een oogenblik, heer Terzky — ik doorzie hem.
O, Illo is luidruchtig ginds aan tafel.

Goed dat de meesten in een roes verkeeren,
Want ligt bedierf hij alles — ik voor mij,
Ik ben uw man ook zonder voorbehoud.
Begrijpt gij mij? 'k Zeg zonder voorbehoud!
Ik ben des Keizers Officier, zoo lang
De Hertog 's Keizers Generaal wil blijven,
En stel mij onder Wallenstein, zoodra
Het hem bevalt zijn eigen heer te zijn.

TERZKY. Gij doet een goede keus. Geen gierigaard
Verpligt ge aan u.

BUTTL. Graaf Terzky, 'k bied mijn trouw
Hem niet te koop aan. 't Waar u voor een jaar
Nog niet geraden voor te stellen, wat
Ik thans vrijwillig aanbied, en ik denk
Dat na mijn voorbeeld velen zullen volgen.

TERZKY. Het is genoeg bekend hoe Buttler steeds
In 't leger schittert als een heldre ster.

BUTTL. Meent gij? Welnu, dan rouwt mij ook de trouw niet
Die 'k veertig jaren heb bewaard, wanneer
Mijn lang behouden goede naam mij thans,
Daar 'k zestig tel, gerechte wraak verschaft!
O, stoot u niet aan mijne reden, Graaf!
't Mag u hetzelfde zijn, hoe gij mij hebt.
Geen wankelmoed, of oorzaak die gering is
Drijft hier een grijsaard van het pad der eer.
Kom! daarom ben ik even goed besloten,
Al weet ik zeer goed, welken weg ik kies.

TERZKY. Spreek rond waarvoor wij u te houden hebben.

BUTTL. Waarachtig, voor een vriend! Mijn hand er op!
Met alles wat ik heb, ben, blijf ik de uwe.
Niet mannen slechts, ook geld behoeft de Vorst.
Ik heb mij wat verworven in zijn dienst —
Ik leen het hem, en overleeft hij mij,
Dan is 't hem reeds vermaakt — hij is mijn erve.
Ik sta alleen op aard, heb vrouw noch kind,
Welaan....

TERZKY. Geen geld, een hart, als 't uwe is noodig,
Weegt tegen tonnen, ja millioenen op.
BUTTL. O, 't oogenblik is groot, voor wie het aangrijpt.
Den dappre, die besluiten durft, is 't gunstig,
Wie is de dappre bij uitnemendheid?
O, niemand, niemand, niemand meer dan Friedland!
Die deelt de steden uit, als waar het specie,
Niets is zoo hoog, waaraan de ladder van
Dien magtige niet reiken kan en moet.
TERZKY. Dat is gesproken als een man!

IV.

De vorigen, ISOLANI, MAX, OCTAVIO, EEN GENERAAL.

ISOLANI. Wel, goede nacht — Graaf Terzky — goede nacht!
Of goeden morgen!
BUTTL. Juister taal!
ISOLANI. Wel prachtig
Was alles — heerlijk — slaap gerust.
TERZKY. Wacht nog!
Een kleinigheid valt nog te doen, te teekenen.
(*Geeft hem het stuk.*)
(*Isolani reikt Octavio het stuk over*).
Zoo als het toeval wil! Hier is geen rang.
(*Octavio doorloopt het stuk met schijnbare onverschilligheid. Terzky begluurt hem van verre.*)
ISOLANI. Vergeef mij, heeren. 't Staan is niet gemaklijk,
Het hoofd is frisch, de maag is nog gezond,
De beenen echter kunnen niet meer dragen.
GENER. De last is ook wat zwaar, Graaf Isolani.
(*terwijl de aanwezigen het stuk aan de tafel onderteekenen.*)

OCT. (*tegen Buttler*) Gij houdt ook niet van Bachusfeesten, vriend!
Ik heb het wel bemerkt. 't Bevalt u beter,
Waar in den slag de kogels om u fluiten.

BUTTL. 't Is waar, 't valt niet bijzonder in mijn smaak.
(*Het papier komt aan Buttler, die aan de tafel gaat om te onderschrijven. Het proscenium wordt ledig, zoodat de beide Piccolominis, elk aan zijne zijde, alleen blijven staan.*)

OCT. (*nadat hij zijn zoon eenigen tijd in de verte heeft gadegeslagen, komt een weinig nader.*)
Wat zijt gij heden laat gekomen, Max.

MAX. (*wendt zich snel om — verlegen*)
Ik — bezigheden van gewigt....

OCT. Doch naar 'k bespeur, blijft gij nog steeds absent?

MAX. Gij weet dat zulk gewoel mij altijd stil maakt.

OCT. (*nog naderbij*). Ik mag niet weten, wat zoo lang u ophield?
En — Terzky weet het toch.

MAX. Wat.... wat weet Terzky?

OCT. (*met nadruk*). Hij miste u niet — al de andren wel — hij niet.

ISOLANI. (*die hen van verre heeft gezien*).
Regt, oude vader! val hem in de baard!
Hij is niet als hij wezen moet. Stoot aan!

TERZKY. (*komt met het schrift*).
Ontbreekt er geen? Heeft ieder onderteekend?

OCT. Ja, allen!

TERZKY. (*roept*). Nu! Wie onderteekent nog?

BUTTL. (*tegen Terzky*). Tel na! Juist dertig namen moeten 't zijn.

TERZKY. Een kruis staat hier.

GENER. Dat kruis ben ik,

ISOLANI. Hij kan niet schrijven, maar zijn kruis is goed
En wordt geëerd van ieder, Jood of Christen.

OCT. (*tot Max*). Kom zoon, ga meê. 't Wordt laat.

TERZKY. Één Piccolomini slechts heeft geteekend,

ISOLANI. (*op Max wijzend*). Let op! die steenen gast ontbreekt aan 't spel,
Die heeft den ganschen avond niet gedeugd.
(*Max ontvangt uit Terzky's hand het blad, waarin hij gedachteloos staart.*)

V.

De vorigen, ILLO, *met nog een Generaal.*

ILLO. (*tegen den Generaal, die hem tegen houden wil.*)
Wat wilt gij? Laat mij.
BUTTL. Illo, drink niet meer.
ILLO. (*gaat naar Octavio en omarmt hem, drinkend*).
Octavio, daar gaat gij! In het glas
Verdrink ik alle vijandschap — verdord,
Ik weet wel dat ge mij niet lijden mogt,
Ik u waarachtig ook niet — dat 's vergeten.
Kom aan, ik acht u hoog, oneindig hoog!
Ik ben uw beste vriend, en dat men 't wete!
Wie u een valschen kater blieft te noemen,
Die heeft met mij te doen!
TERZKY. (*ter zijde.*) Onzinnige,
Bedenk toch Illo, waar gij zijt!
ILLO. Wat maakt dat, hier zijn louter goede vrienden,
Hier is geen enkle schelm en dat verheugt mij.
TERZKY. (*tot Buttler*). Neem hem toch met u meê, ik bid u Buttler.
(*Buttler gaat met hem naar achteren*).
ISOLANI. (*tot Max, die tot nu toe onveranderlijk, doch gadachteloos in het papier heeft gezien*).
Kom aan dan vriend, kent gij het reeds van buiten?
MAX. (*als uit een droom ontwakend*).
Wat moet ik?

TERZKY *en* ISOLANI. (*te gelijk*). Wel uw naam er onder plaatsen.
(*Men ziet Octavio in angstige spanning Max aanzien*).
MAX. (*geeft het terug*). Dat's morgen tijd genoeg. Voor zaken ben ik
Nu in de stemming niet — zend mij het morgen.
TERZKY. Bedenk toch dat....
ISOLANI. Kom! onderteeken! wat!
Hij is de jongste van den ganschen disch,
Zal toch alleen niet knapper willen zijn
Dan wij te zamen! Kijk dan hier! De vader
Heeft ook — ja allen hebben onderteekend.
TERZKY. (*tot Octavio*). Gebruik uw invloed en beduid het hem,
OCT. Mijn zoon is mondig,
ILLO. Zeg, wat praten zij?
TERZKY. Hij weigert om het dokument te teekenen,
MAX. Het zal tot morgen rusten kunnen, zeg ik.
ILLO. Het kan niet rusten. Wat wij allen doen,
Dat kunt gij ook, ja, ja, gij *moet* het doen,
MAX. Illo, slaap wel.
ILLO. Zoo komt gij er niet af!
De Vorst zal zijne vrienden kennen leeren!
(*Alle gasten verzamelen zich om deze twee*).
MAX. De Vorst weet best hoe zeer ik hem gezind ben,
Dat weten allen, zonder zulke fratsen.
ILLO. Dat is de dank, dat heeft de Vorst er van,
Dat hij die heeren steeds heeft voorgetrokken.
TERZKY. (*in de hoogste verlegenheid tot de gasten*).
De wijn spreekt uit hem, hoort toch niet naar hem,
ISOLANI. (*lacht*). Wijn vindt niets uit, maar wijn zwetst wel veel uit,
ILLO. O, wie niet met mij is, is tegen mij!
Die teedere gewetens! Als ze niet
Zoo door een achterdeur, een voorbehoudje....
TERZKY. (*snel invallend*). Maar hij is razend, geef geen acht op hem,
ILLO. (*schreeuwend*). Ja door een klausel zeg ik, redden kunnen

Wat klausel — haal de duivel voorbehoud!

MAX. (*wordt opmerkzaam en ziet in het geschrift*).
Maar wat is hier dan toch wel zoo gevaarlijk?
Ik zou nieuwsgierig worden — laat eens zien!

TERZKY. (*ter zijde tot Illo*). Foei, Illo, wat begint gij, gij bederft ons,

ISOLANI. Ik merk het reeds — vóór tafel las men 't anders.

GENER. Ja, ja, dat merk ik ook.

ISOLANI. Wat gaat het mij aan,
Ik sta er niet alleen op — mij een zorg!

GENER. Een zekre klausel faalt, dat zie ik wel.

BUTTL. Schaamt u, mijnheeren! denkt waarop het aankomt,
De vraag is slechts, of wij den Generaal
Behouden zullen, ja of neen — wat dunkt u?

ILLO. Spitsboeven weigert niet! Wij zijn geen schelmen!
Die niet tevreden is, die spreek'! Hier ben ik!

ISOLANI. Nu, nu, men praat nog maar,

MAX. (*heeft gelezen en geeft het papier terug*) Alzoo, tot morgen!

ILLO. (*woedend stamerend en zich zelf niet meer magtig, houdt hem dreigend het schrift voor*).
Schrijf — Judas!

OCTAVIO, TERZKY, BUTTLER. (*te gelijk*). Geen geweld!

MAX. (*is hem ras kort op 't lijf gevallen, en werpt hem in de armen van Terzky*).
Breng hem naar bed!
(*Max verlaat de kamer, Illo wil hem volgen doch wordt tegengehouden, allen af in verwarring*).

VIERDE AFDEELING.

I.

OCTAVIO, *later* MAX.

(*Octavio gaat nadenkend door de kamer, Max treedt op, niet dadelijk door hem bemerkt, en ziet hem eenige oogenblikken stijf aan*).

MAX. Zijt ge ontevreden, vader? 'k Heb geen schuld
Aan dezen hatelijken strijd — bij God niet,
Ik zag wel dat gij onderteekend hadt,
Wat gij rechtvaardig achtte, kon ook ik doen,
Gij weet, ik kan in zulke zaken slechts
Naar eigen inspraak handlen.
OCT. (*hem hartelijk de hand drukkend*). Blijf zoo handlen,
Mijn beste zoon! het heeft u beter nu
Geleid dan zelfs het voorbeeld van uw vader.
MAX. Verklaar u nader.
OCT. Wel dan, hoor mij aan,
Naar 't geen geschied is deze zelfde nacht,
Mag geen geheim meer tusschen ons bestaan.
(*Zij gaan zitten*).
Max! zeg mij eens, wat denkt gij van den eed,
Dien men ter teekening u voorgelegd heeft?
MAX. Die eed — mij dunkt, ik zie daar juist niets kwaads in,
Ofschoon ik niet van al die vormen houd.
OCT. Geen andre reden hadt gij dus, waarom
Gij weigerdet het dokument te teeknen?
MAX. De zaak was ernstig en ik was verstrooid —
Ook kwam 't geval mij niet zoo dringend voor.
OCT. Wees open Max. Gij koesterdet geen argwaan?
MAX. Waarover argwaan? Zelfs den minsten schijn niet,

OCT. O, dank het uwen engel, Piccolomini!
Onwetend trok hij u terug van d' afgrond.
MAX. Ik weet niet wat gij meent,
OCT. Ik zal 't u zeggen,
Uw naam moest gij aan eenig schelmstuk leenen,
Met ééne pennestreek uw eed verzaken.
MAX. (*staat op*). Octavio.
OCT. Blijf zitten. Veel nog hebt gij
Van mij te hooren vriend, hebt jaren lang
Geleefd in onbegrijplijke verblinding.
De zwartste zamenspanning wordt gesmeed
Voor uwe blikken, ja, een helsche magt
Omhult het daglicht van uw heldren zin —
Ik mag niet langer zwijgen — moet de blinddoek
U ontnemen.
MAX. Voor gij verder gaat,
Bedenk dit goed! Als enkel van vermoedens,
Hier sprake zijn moet — en dat ducht ik zeer —
Zoo spaar mij — thans — thans kan ik die niet hooren.
OCT. O, gij hebt ernstig reden 't licht te vlien,
Maar des te dringender moet ik 't u geven.
Ik kon u eerst aan de onschuld van uw hart,
Aan eigen oordeel rustig toevertrouwen;
Doch 'k zie hoe zij het net u spinnen, om
Uw hart te vangen, te verderven. Max,
(*hem scherp in de oogen ziende*).
't Geheim dat gij verzwijgt, ontrukt mij 't mijne.
(*Max wil antwoorden, maar slaat den blik verlegen naar den grond*).
Zoo weet dan, dat men u bedriegt — men speelt
Op 't schandlijkste met u en met ons allen.
De Hertog stelt zich aan, als wilde hij
De armee verlaten; en te dezer stonde
Spant alles zaam, om 't leger aan den Keizer
Te ontstelen en den vijand uit te leveren.
MAX. Dat kindersprookje ken ik, maar ik meende

Het nimmer uit uw mond te zullen hooren.

OCT. De mond, die u dit oogenblik het meldt,
Bewijze u, dat van sprookjes hier geen spraak is.

MAX. Heeft Friedland het aan ons verdiend, mijn vader,
Dat wij — wij zoo onwaardig van hem denken?

OCT. O, wat wij denken komt niet meer te pas,
De zaak is klaar bewezen, zeg ik u.
Max, gij hebt geen begrip zelfs van de kunsten
Die men heeft aangewend, om 't gansche heer
Tot muiterij te brengen. Losgeknoopt
Zijn alle banden, die den officier
Aan zijnen Keizer binden, den soldaat
Vertrouwlijk aan het burgerleven hechten,
Gewetenloos staat hij thans tegenover
Den staat, dien hij bekampt, doch niet beschut.
't Is zoo ver reeds gekomen, dat de Keizer
Thans siddert — niet voor Zweedsche lutheranen,
Neen, voor zijn eigen troepen....

MAX. O, zwijg! gij zoudt mij werkelijk angstig maken,
Wel weet ik, dat uw vreezen ijdel is,
Doch *valsche* waan brengt *waarlijk* onheil mee.

OCT. Het is geen waan. De burgerkrijg breekt uit,
Als wij 't niet tegenhouden nog bij tijds,
Spreek, waarom heeft hij allen hier ontboden?

MAX. Wijl wij hem houden, helpen moeten, allen!
Hij deed zooveel voor ons — 't is onze pligt
Dat wij voor hem wat doen.

OCT. En voelt ge niet
Wat hij van ons verlangt? Deez' dronken Illo
Heeft alles reeds verklapt, of wat beduidt
Die weggelaten klausel, die vervalsching,
Als men ons tot iets goeds verbinden wilde?

MAX. O, dat is 't werk van Illo, zulk een streek
Is zijner waard. Hij weet dat Friedland is
In ongenade bij den Keizer en
Hij denkt hem zoo te dienen, ja, de Hertog

Weet niets, geen woord daarvan, geloof mij vrij,
OCT. Ik moet, ik moet uw blind vertrouwen breken,
Ik wil u dan bekennen, dat de Hertog
Mij van te voren alles heeft erkend —
Ik heb het uit zijn mond.
MAX. O neen, neen, neen!
OCT. Het is de waarheid, zeg ik,
MAX. (*na eenigen strijd*). Heftig is hij,
't Hof heeft hem zwaar beleedigd en — 't kan zijn
Dat hij zich zelf een oogenblik vergat.
OCT. Hij sprak in koelen bloede gansch bedaard,
MAX. Het kan niet zijn! kan *niet* zijn! *kan* niet zijn!
Zie hier, waarom 't niet kan! Gij hadt hem toch
Uw afschuw laten blijken, hadt hem raad
Gegeven, dien hij opgevolgd zou hebben,
Of anders stondt gij niet meer levend hier.
OCT. Neen, raad heb ik gegeven, doch mijn afschuw
Hield ik verborgen.
MAX. Hoe, gij waart zoo valsch?
Dat vader lijkt op u niet — hoe, gij ziet
Dat ik u niet geloof als gij hem aanklaagt,
Nog minder thans, nu gij u zelf belastert.
OCT. Ik drong mij immers niet in zijn geheimen,
MAX. O, zijn vertrouwen eischte opregtheid, vader!
OCT. Hij toonde zich mijn waarheid niet meer waardig.
MAX. Maar met bedrog deedt gij u zelf te kort.
OCT. Mijn waarde zoon! het is niet altijd mooglijk
In 't leven, zich zoo jeugdig rein te houden,
Gelijk de stem in 't hart het ons gebiedt.
Dat juist, dat is de vloek der booze daad,
Dat zij, voortvretend steeds het booze sticht.
Ik doe, mijn pligt getrouw, des Keizers wil.
't Waar zeker beter, overal het hart
Te volgen, doch dan zou men menig doel,
Dat werklijk goed is, moeten laten varen —
Hier geldt het slechts den Keizer goed te dienen,

Het hart mag daarbij spreken, wat het wil.

MAX. Ik kan, ik wil u heden niet begrijpen:
De Vorst, zegt gij, ontdekte vrij en open
Zijn booze plannen, en gij wilt hem nu
Bedriegen om een goed plan uit te voeren.
Ik bid u, zwijg, den vriend kunt gij mij niet
Ontrooven, laat mij toch den vader houden.

OCT. (*beheerscht zich*). Nog weet gij alles niet mijn zoon —
lees hier!

(*geeft hem een brief over*).

MAX. (*het stuk ziende, doch nog niet lezende*).
Wat zie 'k, een open brief van 's Keizers hand!

OCT. Max! 'k leg de welvaart van gansch Oostenrijk,
Het leven van uw vader in uw hand.
'k Weet, Wallenstein is dierbaar aan uw hart,
Een sterke band van liefde, van vereering,
Bindt u aan hem reeds sinds uw vroegste jeugd —
Gij voedt den wensch — o laat me in uw vertrouwen,
Zoo traag, steeds meer ingrijpen, ik, uw vader —
Gij wenscht nog sterker u aan hem te binden.

MAX. Mijn vader!

OCT. Toch vertrouw 'k uw hart, wees slechts
Voorzigtig, Max, en lees!

MAX. (*nadat hij gelezen heeft*). Veroordeeld en
Gebannen!

OCT. Ja!

MAX. Dat gaat te ver! o dwaling!

OCT. Lees verder! kalm!

MAX. Wat zie 'k! hoe! gij! gij zoudt....

OCT. Slechts voor het oogenblik — en tot zoo lang
De Koning der Hongaren hier verschijnt,
Is mij 't kommando opgedragen....

MAX. Gelooft gij dat ge 't hem ontrukken zult?
Geloof het nimmer — vader! vader! vader!
Men heeft u een rampzalig ambt gegeven,
Dit blad hier — dit, wilt gij dat geldig maken?

Den magtige in het midden van zijn heer,
Ja van zijn duizenden omringd, ontwaapnen?
Gij zijt verloren — allen, allen zijn wij 't.

OCT. Ik weet wat ik daarbij te wagen heb.

MAX. Slechts op 't verdenken wilt gij daadlijk handlen?

OCT. Neen, zoo tyrannisch werkt de Keizer niet,
Geenszins den wil — de daad slechts wil hij straffen,
Maar de eerste schrede in 't openbaar geschied....

MAX. Wat noemt gij zulk een schrede? Hij zal nooit
Een misstap doen — gij echter zijt in staat
— Dat bleek reeds — zelfs het vroomste te misduiden.

OCT. Is 't mooglijk, nog, na alles wat gij weet,
Gelooft gij steeds dat hij onschuldig is!

MAX. (*opstuivend*). Uw oordeel kan hier dwalen, niet mijn hart.
(*na eene pausering gematigder*).
Die geest kan niet zoo ligt begrepen worden —
Men moet hem onregt doen, 't wordt eenmaal klaar,
Misschien te laat....
(*Hij blijft in gedachte verzonken, Octavio staart hem verwonderd aan. Eindelijk herstelt Max zich en spreekt met vastheid*).
Ik wil langs korter weg mij licht verschaffen,
Vaarwel!

OCT. Waarheen! Blijf hier!

MAX. Naar Friedland,

OCT. (*verschrikt*). Hoe!

MAX. (*wederkeerend*). O, zoo gij meent dat ik een rol zal spelen
In dit verfoeilijk stuk, zoo dwaalt gij zeer,
Mijn weg gaat regt door zee, ik kan niet waar
Zijn met de tong en met het harte valsch,
'k Moet zijn waarvoor 'k mij uitgeef, rond en klaar.
— 'k Bezoek den Hertog — heden nog zal ik hem
Opeischen om zijn grooten naam te redden
En met één woord uw kunstig net te breken!

OCT. Dat wildet gij?
MAX. Dat wil ik zonder twijfel!
OCT. Wel heb ik mis gerekend Max, 't is waar,
Ik rekende op uw wijsheid, op uw oordeel,
Ik dacht gij zoudt uws vaders handen zeegnen,
Wijl ze u van d' afgrond trokken en 'k ontdek
Niets dan verblindheid, niets dan hartstogt, dwaasheid,
Die zelfs het volle licht des dags niet ziet.
Wel, ondervraag hem, onbezonnene,
Geef zelfs 't geheim van uwen Keizer prijs,
En noodzaak uwen vader tot een breuk,
Nog voor het tijd is, laat mij zelfs beleven
Dat gij, mijn zoon, een moeilijk werk vernietigt,
Dat zooveel staatkunst heeft vereischt, het zij!
MAX. O, deze staatkunst, hoe veracht ik haar!
Gij zult door uwe staatkunst nog den man
Tot misdaad drijven — ja, gij kondet hem,
Wijl gij hem schuldig *wilt*, nog schuldig *maken;*
O, dat kan niet goed eindigen — het mag zich
Ontwikklen op wat wijs, ik zie met schrik
Het einde van dit alles te gemoet —
Want deze koninklijke, zoo hij valt,
Voert gansch een wereld met zich in den afgrond,
En als een schip, dat midden in de zee
In brand geraakt, op eenmaal krakend, berstend
Opvliegt, en heel de manschap, die het droeg,
Geweldig opwerpt tusschen zee en hemel,
Zoo zal hij allen, die aan zijn geluk
Bevestigd zijn, met zijnen val vernielen,
Gij, handel zoo gij wilt! Vergun mij slechts
Dat ik mijn pligt op mijne wijs betracht,
Rein moet het blijven tusschen hem en mij,
En eer de nacht daalt zal het klaar mij worden,
Wien ik ontberen moet — of vriend of vader.
(*Hij gaat heen*).

VIJFDE AFDEELING.

I.

WALLENSTEIN, TERZKY.

TERZKY. (*treedt in*). Hebt gij 't vernomen reeds? Hij is gevangen,
WALL. Wie is gevangen?
TERZKY. Hij, die alles weet,
En door wiens handen alles is gegaan.
WALL. Sesin toch niet? Zeg neen, ik bid u — neen!
TERZKY. (*bevestigend*) Mijn gansch pakket aan Thurn en Oxenstirn
Is in de hand des Keizers, alles weet hij.

II.

De vorigen, ILLO.

ILLO. Gij hebt het hem....
TERZKY. Gezegd.
ILLO. Wat nu — nog vrede,
U nog verzoenen met den Keizer! — Voorwaarts!
Teruggaan kunt gij immers thans niet meer.
TERZKY. Zij hebben dokumenten nu in handen,
Die onweerspreeklijk tegen ons getuigen.
WALL. Geen schrift van mij! U kan ik logenstraffen.
ILLO. Zoo? meent gij wat uw zwager heeft gedaan
In uwen naam, komt niet op uwe reekning?
TERZKY. Gij gaaft geen schrift uit handen, maar Sesin,
Zal deze zwijgen als 't verraad hem redt?
ILLO. Spreek, wat verwacht gij toch? Gij kunt niet langer
't Kommando houden. Zonder redding zijt gij
Verloren, als gij zelf het nederlegt.

WALL. 'k Vertrouw op 't leger, dat verlaat mij nimmer.
ILLO. 't Behoort u toe, voor 't oogenblik, o ja,
Maar sidder voor de magt des tijds, die langzaam
En stil, maar zeker treft, zij zullen man
Voor man u listig kapen, tot op eenmaal
Wanneer gij handlen moet, uw onmagt blijkt.
WALL. 't Is een rampzalig toeval....
ILLO. Veeleer gelukkig wil ik 't noemen, als
't U eindlijk voert tot werkzaamheid, ja drijft
Tot snel en krachtig handlen. Wrangel is reeds —
WALL. De Zweed gekomen? Weet ge wat hij brengt?
ILLO. Dat wil hij u alleen vertrouwen, zegt hij.
WALL. Een boos, een ongelukkig toeval, waarlijk!
Sesina weet te veel en zal niet zwijgen.
TERZKY. Wie is hij? — een rebel en vluchteling,
Reeds jaren vogelvrij, kan hij zich redden
Op uwe kosten, waarom zal hij 't laten?
O, zoo hij 't doet, zoo wacht de pijnbank hem,
Is hij de man, zich dan nog sterk te toonen?
WALL. (*nadenkend*). 't Vertrouwen is thans niet meer te herstellen,
'k Mag handlen zoo ik wil, ik blijf nu eenmaal
Een landverrader, ben 'k ook nog zoo eerlijk,
En keer 'k al tot mijn pligt terug — 't baat niets.
ILLO. 't Zou u verderven! Onmagt zou men 't noemen,
Wat gij als trouw in reekning brengen zoudt.
WALL. (*in heftige beweging op en neder gaande*).
Hoe! zou ik 't nu in ernst volvoeren moeten,
Wijl ik te vrij geschertst heb met een denkbeeld!
Vervloekt, wie met den duivel speelt!
ILLO. O, zoo 't slechts spel geweest is, zult gij ernstig,
Zeer ernstig moeten boeten.
WALL. Zou ik thans,
Daar ik de magt nog heb, genoodzaakt zijn....
ILLO. Veeleer nog wachten tot men u in Weenen
Verrast.

WALL. (*het onderteekende stuk inziende*). Ik heb het woord der Generalen,
Max Piccolomini ontbreekt. Waarom?
TERZKY. Hij was — hij meende —
ILLO. Bloot stijfhoofdigheid,
Dat was niet noodig tusschen u en hem.
WALL. Zeer juist, dat is niet noodig tusschen ons....
'k Wil hooren wat de Zweed te zeggen heeft.
ILLO. (*haastig*). Laat ons hem dan ontbieden, Terzky, hij is Reeds buiten.
WALL. Niet zoo haastig, wacht een weinig,
Ik ben verrast — hij kwam mij veel te snel,
Laat mij alleen!

III.

WALLENSTEIN *alleen.*

Is 't mooglijk! kan 'k niet meer zoo als ik wil!
Zou ik de daad *volvoeren* moeten, louter
Omdat ik haar *gedacht* heb? De verzoeking
Van eigen kracht te kennen, niet weerstaan kon?
O, bij den hemel, ernst was 't mij nooit!
Waarheen toch zie ik plotsling mij gebragt?
Zoodra 'k terug wil, zie ik achter mij
Een muur, die door mijn eigen werken is
Gebouwd en nu mij al te sterk is.
(*na diep nadenken*).
Strafbaar verschijn ik en ik kan de schuld,
Wat 'k ook beproeven moog — niet van mij wenden.
Toch was ik werklijk de verrader, ik had
Mij beter voor den schijn gewacht, 'k had
Gehuicheld; juist dewijl 'k mij zelf onschuldig
Gevoelde, liet ik ruimte aan luim en hartstogt —
Koen was het woord, wijl het de daad niet was.

Thans maakt men van elk woord een daad — ik *moet*.
Welaan dan — laat hem komen, den gezant!
(*na eenig nadenken.*)
Nog ben ik rein — en over dezen drempel
Kwam nog de misdaad niet — nog niet... hoe smal is
De grens toch die twee levenspaden scheidt!

IV.

WALLENSTEIN *en* WRANGEL.

WALL. (*nadat hij hem eenigen tijd strak heeft aangezien*).
Gij noemt u Wrangel?
WRANG. Gustav Wrangel heet ik.
WALL. 'k Herinner mij een Wrangel, die te Stralsund
Door dappre tegenweer de stad behield.
WRANG. Het werk des elements; waarmeê gij kampte,
Niet mijn verdienste, Hertog! Zijne vrijheid
Verdedigde de Belt met stormgeweld,
Daar zee en land niet één heer dienen willen.
WALL. Gij rukte mij den admiraalshoed af.
WRANG. Mijn doel is u een kroon thans op te zetten.
WALL. (*wenkt hem om plaats te nemen*).
Spreek, is uw volmagt zonder voorbehoud?
WRANG. (*voorzigtig*). Er is nog menig twijfel op te lossen.
WALL. (*nadat hij gelezen heeft*). Dat is een stuk op pooten.
't Is een knap,
Verstandig hoofd, heer Wrangel, wien gij dient,
(*Wrangels hand grijpend*).
Opregt gesproken — 'k had ten allen tijde
Een goed hart voor uw volk — nu, dat bleek klaar,
Zoowel in Slesiën als bij Neurenberg.
Ik had de Zweden dikwijls in mijn magt,
Doch liet hen door een achterdeur ontsnappen.
Dat juist wordt mij in Weenen niet vergeven,

En daarom kies 'k een andren weg, en wijl
Ons voordeel nu op een punt zamen komt,
Zoo laat ons met elkâar vertrouwlijk zijn.

WRANG. 't Vertrouwen komt eerst met de zekerheid.

WALL. Ha, men vertrouwt mij nog niet regt, bespeur ik.
Ik stem het toe, het spel is juist niet in
Mijn voordeel, als 'k den Keizer, die mijn heer is,
Bedriegen kan, zoo waar 't vergeeflijk zelfs,
Als 'k met den vijand omging op die wijs.
Heer Wrangel, zeg mij, is dat niet uw meening?

WRANG. Ik heb hier slechts een ambt, geen meening, Hertog.

WALL. De Keizer heeft mij tot het uiterste
Gebragt. Ik kan hem niet meer eerlijk dienen,
Voor mijne zekerheid, alleen uit nood
Doe ik den zwaren stap, die veel mij kost.

WRANG. 'k Geloof 't. Zoo ver gaat niemand, die niet moet.
(*na eene pauze*).
Wat u beweegt, om zoo te handlen jegens
Uw Keizer, past mij niet te rigten, Vorst.
De Zweed strijdt enkel voor zijn goede zaak,
En met zijn degen — blank als zijn geweten.
Wij voeren krijg — in d' oorlog geldt elk voordeel,
Wij nemen 't aanbod zonder denken aan,
Wanneer slechts alles is gelijk gij zegt.

WALL. Waaraan toch twijfelt men? of aan mijn wil
Of aan mijn kracht? 'k Heb 't immers reeds beloofd,
Als hij mij zestien duizend toevertrouwt,
Kom ik met achttien duizend koppen van
Den Keizer....

WRANG. Uw genade is ons genoeg
Bekend als tweede Pyrrhus of Attila.
Nog vol bewondring spreekt een elk, hoe gij
Geheel een heir uit niets hebt voortgebragt.
En toch —

WALL. Welnu, en toch?

WRANG. Het is, zoo meent men,

Nog ligter zestig duizend man uit niet
In 't veld te brengen, dan een zestigste....

WALL. Welnu, spreek op!

WRANG. Tot ontrouw te verleiden.

WALL. Meent gij? Gij oordeelt als een Zweed en als
Een Protestant. Gij Lutheranen vecht
Voor uwen bijbel — strijdt voor uwe zaak,
En met uw hart volgt gij uw vanen na.
Die van u naar den vijand loopt, die heeft
Den bond gebroken met twee heeren — zoo
Niet wij — daarvan is zelfs geen spraak bij ons.

WRANG. Maar, goede hemel! heeft men hier te lande
Dan geen te huis, geen haardstee of geen kerk?

WALL. Ik wil u zeggen, hoe dat toegaat — zeker,
Heeft de Oostenrijker ook zijn vaderland,
Bemint het, heeft ook reden 't lief te hebben.
Doch 't leger hier, dat keizerlijk zich noemt,
Dat heeft geen vaderland, dat is bijeen
Gebragt van alle zijden, niets is 't zijne
Als 't zonlicht, 't licht voor allen, en Bohemen,
Het land dat wij verovren willen, heeft
Geen hart voor zijnen Keizer, hem gegeven
Door kracht van waapnen, niet door eigen keus.

WRANG. Maar dan uw adel, dan uw officieren?
Want zulk een vlucht en trouwloosheid, heer Vorst,
Is nimmer nog beleefd, is onbegrijplijk.

WALL. Zij hooren mij toe, zonder voorbehoud,
Geloof mij niet — geloof uw eigen oogen.
(*hij geeft het dokument. Wrangel leest het en legt het zwijgend op de tafel*).
Welnu — begrijp' gij thans?

WRANG. Begrijp' wie kan,
Ik laat het masker vallen. Vorst, weet dan,
'k Heb volmagt alles met u af te sluiten;
Als gij verlangt, staan vijftien duizend man
Tot uwe dienst, zoodra wij het slechts eens zijn.

WALL. Wat wenscht men?
WRANG. Twaalf Zweedsche regimenten
Waag ik daaraan, ten laatste kon dat alles
Nog valsch gespeeld zijn.
WALL. Wrangel?
WRANG. (*rustig voortgaand*). 'k Moet verlangen,
Dat Hertog Friedland vormlijk en voor goed,
Onwederroeplijk breke met den Keizer,
En anders wordt geen Zweed hem toevertrouwd.
WALL. Wat is de vordring? zeg het, kort en goed!
WRANG. Praag moet gij nemen om het ons te geven,
Ook Eger.
WALL. Veel gevorderd. Eger, ja,
Maar Praag? Dat gaat niet aan. 'k Wil billijk zijn,
U geven, alles wat gij vordren moogt,
Maar Praag — Bohemen kan ik zelf beschermen.
WRANG. Daaraan wordt niet getwijfeld. 't Is ons niet
Alleen daarom te doen, wij willen menschen
En geld niet te vergeefs u offeren.
Zoo lang gij ons niet schaadloos hebt gesteld,
Blijft Praag verpand.
WALL. Vertrouwt gij ons zoo weinig?
WRANG. (*staat op*). De Zweed moet op zijn hoede zijn bij Duitschers.
Men heeft ons over de Oostzee hier geroepen;
Wij hebben 't rijk van d' ondergang gered,
Gewetensvrijheid met ons bloed bezegeld,
Reeds thans gevoelt men niets meer dan de last —
De weldaad is vergeten en men zond
Ons gaarne met een handvol specie weg.
Wij hebben niet om geld, om judasloon
Den Koning op het slagveld hier gelaten,
En 't adelijke bloed van zooveel Zweden,
Heeft niet gestroomd voor goud of zilver, wij
Verlangen niet met magere eerlaurieren
In 't vaderland terug te komen. *Burgers*

Dát willen wij op dezen bodem blijven,
Die onze Koning sneuvlend heeft veroverd.

WALL. Helpt d' algemeenen vijand nederslaan,
Zoo kan u 't schoone grensland niet ontvallen.

WRANG. Maar als die vijand is gevallen, wie
Knoopt dan de nieuwe vriendschap nog te zamen?
't Is ons bekend, heer Vorst — ofschoon de Zweed
Niets daarvan weten mogt — dat ge ook met Saksen
In onderhandling zijt — wie is ons borg
Dat *wij* niet opgeofferd worden?...

WALL. (*opstaande*). Men heeft hier wel geweten wie men zond.
Bedenk iets beters, Wrangel, slechts van Praag
Geen enkel woord!

WRANG. Hier eindigt mijne volmagt.

WALL. U mijne hoofdstad ruimen! Liever treed ik
Terug tot mijnen Keizer.

WRANG. Als 't nog tijd is.

WALL. 't Hangt slechts aan mij, thans nog, te dezer stonde.

WRANG. Voor weinig dagen nog, maar nu niet meer.
— Neen, sinds Sesin gevangen is, niet meer...
(*Wallenstein zwijgt getroffen*).
Heer Vorst, 'k geloof, dat gij het eerlijk meent,
Wij zijn er sedert gistren zeker van,
En nu dit blad ons voor de troepen borg zegt,
Staat ons vertrouwen niets meer in den weg.
Praag zal ons niet verdeelen. Ons blijft de oudstad,
Het andre deel behoort zoo lang aan u.
Maar Eger moet zijn poorten voor ons oopnen,
Eer aan vereeniging te denken valt.

WALL. *U* moet ik dus vertrouwen en gij mij niet,
Ik wil uw voorstel in bedenking nemen.

WRANG. Slechts niet te lang als ik verzoeken mag.

WALL. Gij dringt mij zeer! Die zaak eischt wel beraad.

WRANG. Alleen door snel te handlen kan 't gelukken.
(*Wrangel af.*)

V.

WALLENSTEIN, ILLO, TERZKY.

ILLO. Is 't klaar?
TERZKY. Zijt gij het eens?
ILLO. De Zweed ging zeer
Tevreden heen, gij waart het zeker eens.
WALL. Hoor, nog is niets geschied en wel bedacht,
Wil ik het liever toch niet doen.
TERZKY. Hoe dan?
WALL. Te leven van de gunst van deze Zweden,
Die overmoedigen, is onverdraaglijk.
ILLO. Komt gij als vluchteling om bijstand beedlen!
Gij bragt hen immers meer dan gij ontvangt.
WALL. Eens was mij deze Keizer zoo welwillend,
Hij had mij lief, hield mij in waarde, ik lag
Hem 't naast aan 't hart. Geen enkle zijner Vorsten
Heeft hij als mij geëerd. En zulk een einde!
TERZKY. Wel trouw herdenkt gij elke kleine gunst.
Maar voor uw grieven hebt gij geen geheugen.
Hoe heeft men toch uw diensten ooit beloond?
En was het waarlijk dan zijn goede wil,
Die u op nieuw aan 't hoofd des legers stelde?
't Was nood — gij moest hem redden tot zijn spijt.
WALL. Neen, dat is waar, 't was niet zijn goede wil,
Die mij het ambt verschafte, waarlijk niet!
Misbruik ik 't ambt, 'k misbruik hier geen vertrouwen.
Waar is het ook, dat ik mij immer toonde
Gelijk ik ben, 'k heb nimmer hem bedrogen,
Zij weten dat ik koen ben in mijn handlen.
TERZKY. Zeg liever dat ge u steeds gevaarlijk hebt
Betoond; niet *gij*, die steeds u zelf getrouw bleeft,
Zij hebben onregt, sidderden voor u,

En legden toch de magt u in de hand.
O, dikwijls pleegdet gij verraad vóór hem,
Dan was het goed, wijl 't hem voordeelig was.
Wat toen regtvaardig was, is nu niet schandlijk.

WALL. Van deze zijde zag 'k het nimmer in.

TERZKY. Geef toe dan, dat er tusschen hem en u
Van pligt of regt geen spraak meer wezen kan,
Alleen van magt en van gelegenheid.

ILLO. O, luister toch naar ons besluit in 't eind.

TERZKY. Het oogenblik is daar, komt ligt niet weer.

ILLO. Wees groot of val.

TERZKY. U blijft geen andre keus.

WALL. (*die gedurende de laatste woorden in hevige spanning heen en weder heeft geloopen, blijft plotseling stilstaan en zegt vast.*)
Welnu dan, 't zal zoo zijn.

ILLO. Geloofd zij God!

WALL. (*nadenkend*). Ons beider booze geest. Hij wordt gestraft
Door mij, die 't werktuig zijner heerschzucht was,
En ik gevoel wel, dat het staal der wraak
Dit oogenblik voor mij geslepen wordt.
Ik wil Octavio thans zien! (*Illo af*).
(*tegen Terzky.*) O, juich niet!
Want ijverzuchtig is de magt des noodlots,
Voorbarig juichen grijpt in zijne regten,
Wij leggen 't zaad hem blindlings in de hand,
Of heil of onheil opkomt leert het eind.

VI.

MAX, WALLENSTEIN (*Terzky vertrekt op een wenk van Wallenstein*).

MAX. Mijn Generaal —

WALL. Ik ben uw Generaal niet,
Als gij des Keizers officier nog zijt.

MAX. Zoo, blijft het dan daarbij, dat ge ons verlaat?
WALL. Ik heb den Keizer mijne dienst ontzegd.
MAX. En wilt het heir verlaten?
WALL. Veeleer hoop ik
Het vaster, krachtiger aan mij te binden (*Hij gaat zitten*).
Ja, Max, niet eerder wilde ik het u zeggen,
Dan op het uur zelf dat wij handlen moeten.
't Gelukkige gevoel der jeugd grijpt ligt
Wat regt en goed is, en 't is streelend,
Als men naar eigen oordeel handlen mag,
Waar 't voorbeeld dan ook rein te geven is,
Maar — moet men kiezen tusschen kwaad en erger —
Kan 't hart niet gansch in rust zijn bij dien strijd,
Dan is het weldaad als men geene keus heeft,
Dan is noodzaaklijkheid een groote gunst.
— Die is voorhanden. 't Omzien baat niet meer,
Zie voorwaarts! oordeel niet, maar handel snel!
— Het hof heeft mijnen ondergang besloten,
Daarom ben ik van zins het voor te komen.
— Wij zullen met de Zweden ons verbinden,
't Zijn wakkere soldaten, goede vrienden.
(*Houdt op, en wacht op Piccolominis antwoord.*)
— 'k Heb u verrast niet waar? Antwoord mij niet,
Ik wil u tijd vergunnen, 'k heb geduld.
(*Hij staat op en gaat naar achter, Max staat lang onbewegelijk, in hevige smart, hij maakt eenige beweging en Wallenstein komt terug en plaatst zich voor hem*).
MAX. Mijn Generaal — gij maakt mij heden mondig,
Want tot op dezen dag was 't mij bespaard,
Mijn eigen weg en rigting op te zoeken,
U had ik slechts te volgen — 'k wist mijn pligt.
Voor de eerste maal mijns levens moet ik kiezen,
Of ik mijn hart of wel u volgen zal.
WALL. Tot heden wiegde u 't noodlot zacht en kalm,
En spelend kont ge u oefnen in uw pligten,
Zoo kan 't niet altijd blijven. Pligten strijden

Met pligten, gij moet kiezen onder wien
Gij krijg wilt voeren, onder uwen vriend
Of Keizer.

MAX. Krijg zegt gij! O, krijg is vreeslijk.
Is een der plagen die de hemel zendt,
Doch is hij eerlijk, dan getroost men zich
Deez' plaag als de andren, die ons God beschikt.
Maar is *die* krijg dan goed, die gij den Keizer
Wilt aandoen met des Keizers eigen troepen?
O, groote God, welk een verandering!
'k Spreek zóó tot u, die steeds mijn noordster waart!
Neen! wend toch uw gelaat niet van mij af!
Het was mij steeds het aanschijn eener godheid,
En kan zelfs thans zijn invloed niet verliezen,
De zinnen zijn nog in uw banden, schoon
De ziel zich bloedend heeft bevrijd

WALL. Max, hoor mij aan!

MAX. O, doe het niet — doe 't niet!
Zie! uwe reine, uwe eedle trekken weten
Nog niets van deze daad, zoo diep rampzalig...
Ja, werp hem uit uw hart, de vreemde vijand!
Die de onschuld u ontrukken wil — blijf rein,
Dan is het slechts een booze droom geweest,
En zulk een oogenblik verrast den braafste,
Maar mag 't waarachtig edele gevoel
Niet overwinnen. Gij vooral moogt zoo
Niet eindigen. De mensch zou dan vertwijflen
Aan alle krachten, alle groote geesten —
Regt geven aan den algemeenen waan,
Die niet gelooft dat vrijheid ons veredelt,
En zich aan de onmagt slechts vertrouwen durft.

WALL. Streng zal de wereld rigten, dat verwacht ik.
Mij zelf reeds zei ik, wat gij zeggen kunt.
Wie zou het uiterste niet mijden als
Hij kon! doch hier blijft geene keus mij over,
Ik moet geweld gebruiken of — zelf lijden.

Zoo staat de zaak — niets anders schiet mij over.

MAX. Het zij dan zoo! Houd met geweld uw post,
Handhaaf en plaats u tegen uwen Keizer
Als 't wezen moet, o, prijzen kan ik 't niet,
Wel verontschuldigen; slechts dit, dit smeek ik,
Word — geen — *verrader* — 't woord is uitgesproken.
In's hemels naam, word nimmer een verrader.
Dat is geen fout, door overvolheid van
't Gekrenkte hart ontstaan, waarbij de moed
In eigen krachtgevoel verdwaalt, neen, dat
Is anders, dat is zwart gelijk de hel!

WALL. (*met duisteren blik, doch gematigd*).
De jeugd is snel in 't vinden van het woord,
Dat pijnlijk treft, gelijk de scherpte eens vlyms
En met het heete hoofd meet zij vermetel
De zaken, die alleen zich zelven richten.
Ja, alles heet zoo daadlijk goed of kwaad,
't Moet waardig zijn of schandlijk, niets daar tusschen!
Wat der verbeelding phantasie in deze
Zoo duistre namen hult, wordt oogenbliklijk
Veroorloofd of veroordeeld, iedre zaak!
Eng is de wereld en 't verstand is *ruim*.
Gedachten wonen vreedzaam, kalm bijeen,
Maar daden stooten, waar ze elkaar ontmoeten;
Wie niet verdreven zijn wil, moet verdrijven!
Ja, wie in 't leven geene wenschen koestert,
Zich ieder doel ontzeggen kan, die leeft
Gelijk de salamander zelfs in 't vuur —
Mij schiep natuur uit niet zoo fijnen stof,
En mijn begeerte stijgt niet, blijft op aarde.
Deze aard behoort den boozen geest, want, wat
De *godlijken* ons van den hemel zenden,
Zijn algemeene gaven, voor een ieder.
Hun *licht* verheugt, maar maakt geen enkle rijk,
In hun rijk kan men geen bezit veroveren.
De *diamant*, het veel geschatte *goud*

Moet *valsche* magten afgewonnen worden,
Die in het duister listig zich verschuilen,
Men trekt hen zonder offers nimmer aan,
En niemand leeft, die, waar hij deze dient
De ziel steeds engelrein bewaren kon.

MAX. (*met nadruk*).
O! ducht die valsche magten, vreesh en, vlied hen —
Zij houden *geen* woord! Leugengeesten zijn het
Die u bedrieglijk in den afgrond voeren.
Vertrouw hen niet! ik waarschuw u — o keer
Terug tot uwen pligt! Gewis, gij kunt het!
Zend mij naar Weenen, doe dat. Laat mij
Den vrede sluiten met den Keizer.
Hij kent u niet, ik echter ken u beter;
Zoo ziet hij door mijn onbevangen oog
En zijn vertrouwen breng ik u terug.

WALL. Het is te laat, gij weet niet wat geschied is.

MAX. En waar 't te laat — waar 't reeds zoover gedreven,
Dat slechts een misdaad u nog redden kan,
Zoo val! met waardigheid gelijk gij stondt!
Wat baat u het kommando — geef het op!
Met glans kunt gij het doen, o, houd u schuldloos,
Gij hebt voor andren veel geleefd, leef eindlijk
Eens voor u zelf en ik verlaat u nimmer.

WALL. Het is te laat, mijn boden zijn reeds weg.
— O, wees gerust, ik kan niet anders handlen.
Wat doe ik erger dan eens Cesar deed?
En toch, wie werd beroemder ooit dan hij?
Hij voerde tegen Rome legioenen,
Die 't rijk hem ter bescherming had vertrouwd,
Ook hem bleef geene keus, of staan of vallen.
Ik voel iets in mij van dien grooten geest,
Geef mij slechts zijn geluk, en alles schikt zich.
(*Max, die tot hiertoe in smartelijken strijd stond, vertrekt snel. Wallenstein ziet hem verwonderd na en blijft diep nadenkend staan*).

VII.

WALLENSTEIN, TERZKY — *daarna* ILLO.

TERZKY. Max Piccolomini verliet u juist?
WALL. Spreek, waar is Wrangel?
TERZKY. Hij is weg.
WALL. Zoo spoedig!
ILLO. (*komt*). Is 't waar, dat gij den oude weg wilt zenden?
TERZKY. Hoe dan! Octavio! Waar denkt gij aan!
ILLO. Dien valschaard wilt gij krijgsvolk toevertrouwen?
TERZKY. Dat zult gij niet doen, neen, bij God niet, neen!
WALL. Wat zijt gij vreemde menschen.
ILLO. Luister toch
Een enkle maal naar ons — laat hem niet gaan.
WALL. En waarom zal ik thans hem niet vertrouwen?
Ik zie geen enkle reden, niet de minste!
Ik ben geen vrouw. Dewijl ik hem tot heden
Vertrouwd heb, wil ik hem ook thans vertrouwen.
ILLO. Hij zal niet gaan, al zou ik dan de wielen
Met eigen hand vermorslen.
WALL. Matig u!
Gij kunt mij mijn geloof toch niet doen wanklen,
Daar 't op de diepste wetenschap zich steunt.
Liegt hij, dan liegen zelfs de sterren, immers,
Ik heb een pand van 't noodlot zelf ontvangen,
Dat hij de trouwste mijner vrienden is.
ILLO. En hebt gij een dat weer dat pand niet liegt.
TERZKY. Een troost is ons, Max blijft als gijzelaar.
ILLO. En die zal nimmer levend van mij gaan.
WALL. Wat zijt gij toch voor mannen! Even
Als vrouwen blijft gij op hetzelfde punt,
Al spreekt men uren lang. De diepe zin
Die in den mensch leeft kunt gij nimmer vatten.

O, weet, der menschen daden en gedachten
Gaan niet in 't blinde voort, gelijk
De golven, neen, zij kiemen uit de ziel,
Kent men de boom, men kent vooruit de vruchten,
Heb ik den kern eens menschen onderzocht,
Dan weet ik ook zijn willen en zijn handlen.

ZESDE AFDEELING.

I.

OCTAVIO PICCOLOMINI, ISOLANI.

ISOL. Hier ben ik — nu, waar blijven de andre heeren!
OCT. Vooreerst een woord met u, Graaf Isolani.
ISOL. Wel, zal de Vorst nu eindlijk iets beproeven?
Vertrouw op mij, gerust!
OCT. Wij zullen zien.
ISOL. Ik ben niet enkel dapper met mijn tong,
De Hertog is een vriend van mij geweest,
Ik ben hem alles schuldig, op mijn trouw
Kan Friedland rekenen.
OCT. Wij zullen zien.
ISOL. Neem u in acht. Niet allen denken zoo,
Nog velen trekken hier partij voor 't hof,
En meenen dat ons aller onderteekning
Tot niets verbindt.
OCT. Ei zoo — hoe heeten zij?
ISOL. O, velen! Esterhazy, Deodat...
OCT. 't Verheugt mij....
ISOL. Hoe dan.
OCT. Dat de Keizer nog
Zoo goede vrienden, wakkre dienaars heeft.

ISOL. Scherts niet! Die mannen zijn niet zoo verwerplijk.
OCT. Gewis niet. God verhoede dat ik schertse!
Zeer innig ben 'k verheugd, de goede zaak
Zoo sterk te zien.
ISOL. Wat duivel! wat is dat?
Zijt gij dan niet — waartoe ben ik dan hier?
OCT. (*met waardigheid*). U te verklaren kort en goed, of gij
Een vijand of een vriend heet van den Keizer.
ISOL. (*hoog*). Wel daaromtrent zal 'k hem verklaring geven,
Die 't toekomt deze vraag aan mij te rigten.
OCT. Of mij dat toekomt zal dit blad u leeren.
ISOL. Hoe — wat? Dat zijn des Keizers hand en zegel!
(*hij leest*).
Dat is wat anders, hm — ja — zoo — ja, ja!
Ik — wensch u veel geluk.
OCT. Gij onderwerpt u?
ISOL. Maar gij verrast mij — 'k moet mij nog bedenken,
Ei laat mij toch den tijd om....
OCT. Twee minuten.
ISOL. Mijn God, de zaak is —
OCT. Gansch eenvoudig, dit:
Gij zult verklaren, of gij uwen heer
Getrouw wilt dienen of verraden — nu?
ISOL. Verraad — maar niemand sprak nog van verraad.
OCT. Dat is 't geval. De Vorst is een verrader
En wil het leger aan den vijand leevren.
Verklaar u dus, en draal niet — 'k wacht uw antwoord.
ISOL. Als hij verraad smeedt — dan, ja dan, dan zou ik....
OCT. Gij zijt besloten tegen hem te vechten?
ISOL. Hij deed mij wel — maar ziet ge, als hij een schelm wordt,
Dan straf' hem God! dan ken ik hem niet meer.
OCT. 't Verheugt me, dat ge zulk een wijze keus doet.
Nog heden nacht vertrekt ge met uw troepen,
Doe even of de Hertog order gaf,
In Frauenberg is de verzamelplaats.

ISOL. Ik zal het doen, maar meld dan ook den Keizer
Hoe willig gij mij hier gevonden hebt.
OCT. Dat zal ik doen.
ISOL. En neem mijn onbeleefdheid
Niet euvel op! Hoe kon ik weten dat
Gij zulk een personaadje waart.
OCT. Gerust!
Vertrek nu, Buttler hoor ik komen — snel!
ISOL. Nog iets, 'k ben soms wat vrolijk bij den wijn,
Ligt dat ik 't hof somtijds uit scherts beschimpte....
OCT. Geen nood! vaarwel! (*Isolani af*) Zie zoo, dat is gelukt —
Nu Buttler.

II.

OCTAVIO, BUTTLER.

BUTTL. Op uw roepstem kwam ik hier.
OCT. Gij zijt mij welkom als een goede vriend,
BUTTL. Dat's te veel eer voor mij.
OCT. Ik heb bespeurd hoe koel gij gisteren
Mijn groet beantwoord hebt, welligt gemeend
Dat ik met bloote vormen tot u kwam,
Gewis niet! 't hart sprak, ik was ernstig, thans
Moet ieder, die 't wel meent, verbonden zijn —
BUTTL. Dat kunnen zij slechts, die hetzelfde meenen.
OCT. O, alle goeden noem ik eensgezind,
De menschen reken ik die daad slechts aan,
Waarover nagedacht is, misverstand
Uit drift ontstaan, veroorzaakt bij den beste
Somtijds een misstap, kort, gij spraakt Graaf Gallas.
BUTTL. 'k Heb hem gehoord, doch niet naar hem geluisterd.
OCT. Dat is toch jammer, want zijn raad was goed,
En ik had u een zelfde willen geven.

BUTTL. Spaar u die moeite.
OCT. Laat ons open spreken.
Gij weet hoe hier de zaken staan. De Hertog
Zint op verraad — veel meer — is al verrader,
Maar 's Keizers magt is reeds bijeen en wij,
Zijn sterker dan hij denkt, wien volgt gij, kies?
BUTTL. Zijn lot is 't mijn'.
OCT. Dat blijft uw laatste besluit?
BUTTL. Gewis.
OCT. Bedenk u nog heer overste,
Nog hebt gij tijd. Het al te rassche woord
Blijft nog begraven in mijn trouwe borst.
O, neem 't terug en kies een betere
Partij.
BUTTL. Nog iets van uwe dienst? Vaarwel!
OCT. Hoe, grijsaard! wilt ge nu uw dappre degen
In zulk een strijd bezoedlen en den dank,
Dien gij door veertigjaarge trouw verdient,
In vloek verkeeren?
BUTTL. (*bitter lagchend*). Dank van Oostenrijk! (*hij wil heengaan*).
(*Octavio laat hem tot de deur gaan, dan roept hij*).
OCT. Buttler.
BUTTL. Wat meent ge?
OCT. 't Graafschap....
BUTTL. Graafschap, wat....
OCT. Hoe staat het met den graventitel?
BUTTL. (*hevig uitvarend*). Duivel!
OCT. (*koud*). Gij hebt daarnaar gestreefd. Men wees u af.
BUTTL. Niet ongestraft zult gij mij honen. Wanneer...
OCT. Bedaar, en zeg mij rustig hoe het toeging,
Daarna zal ik u satisfactie geven.
BUTTL. 't Schijnt dat de heele wereld mijne zwakheid
Die ik mij zelven nooit vergeef, reeds kent.
— Ja, Piccolomini, ik ben eerzuchtig,
Verachting kon ik nimmer, nimmer dragen.

Het deed mij leed dat titel en geboorte
Bij 't leger meer vermogten dan verdienste,
Niet minder wilde ik zijn dan mijn gelijken.
— Kort, ik was dwaas genoeg daarnaar te dingen,
Maar deze dwaasheid heb ik zwaar geboet.
Men had het regt om mijn verzoek te weigren,
Maar niet den ouden, trouwen dienaar bij
Die weigering te smaden, o, de vorm
Was kwetsend, willekeurig, was venijnig....

OCT. Gij moet belasterd zijn, wie is uw vijand?

BUTTL. Wie ook, hij is een lage ziel, een hoov'ling,
Een jonker van een ouden naam, die niets is
En daarom nijdig ziet op mijn verdienste.

OCT. Spreek, billijkte de Hertog dezen stap?

BUTTL. Hij dreef mij daartoe aan, hij was mijn voorspraak.

OCT. Zijt gij daar zeker van?

BUTTL. Ik las den brief.

OCT. (*met nadruk*). Ik ook, maar — vond daarin gansch andren zin. (*Buttler ontzet*).
Ik ben door toeval in 't bezit diens briefs
En kan u door uwe oogen overtuigen. (*hij geeft hem den brief*).

BUTTL. Hoe! wat is dat?

OCT. Ik vrees, mijn oude vriend,
Men heeft met u een schandlijk spel gespeeld.
De Hertog heeft u tot dien stap bewogen?!
In deze lettren spreekt hij met verachting
Van u, raadt den minister uwen waan,
Zoo als hij zegt, te tuchtigen....
(*Buttler heeft den brief gelezen, zijne knieën sidderen, hij grijpt naar een stoel en gaat zitten*).
Geen vijand staat voor u, gij hebt er geen,
De Hertog slechts is oorzaak uwer krenking,
Losrukken wil hij u van uwen Keizer —
Hij hoopt te erlangen van uw *wraak*, wat toch
Voor uw zoo lang beproefde *trouw* onmooglijk

Moest zijn. Gij moest zijn werktuig worden, vriend,
Helaas, hij heeft zijn doel te goed bereikt!

BUTTL. (*bevend*). Kan mij des Keizers majesteit vergeven?

OCT. Meer wil zij doen. Zij maakt de krenking goed,
Die u zoo onverdiend is toegevoegd,
Zij wil het regiment, u door den Hertog
Zoo wederregtelijk geschonken, niet
Ontnemen.
(*Buttler is hevig aangedaan*).
Nu dan, houd u goed.

BUTTL. Neem mij
Gevangen. Ik verdien zijn goedheid niet.

OCT. Toch niet, slechts dit, verlaat den Hertog daadlijk.

BUTTL. (*zeer driftig*). Verlaten slechts, bij God, hij zal niet leven!
(*na eenig nadenken*).
Graaf Piccolomini! Mag nog een man
Van eer gewagen, die zoo trouwloos was?

OCT. Dat mag *hij* doen, die zulk berouw betoont.

BUTTL. Zoo laat mij hier op 't woord van eer.

OCT. Wat meent gij?

BUTTL. Laat mij hier blijven met mijn regiment.

OCT. Ik mag u vrij vertrouwen, doch, wat wilt gij?

BUTTL. Dat leert de toekomst. Vraag mij nu niet verder!
Gij kunt het vrij, geloof mij! want bij God,
Gij laat hem niet in de armen van zijn engel,
Vaarwel! (*af*).

OCT. Ook dit gelukt! Nu verder voort,
Want hier ben ik niet zeker meer.

III.

Beide PICCOLOMINIS.

(*Max komt nadenkend en diep getroffen binnen en blijft in gedachte verzonken staan, zonder den vader te zien*).

OCT. Mijn zoon!
Ik ga van hier.
(*daar hij geen antwoord krijgt, grijpt hij hem bij de hand*).
Vaarwel, mijn zoon, vaarwel!

MAX. Vaarwel!

OCT. Gij volgt mij spoedig?

MAX. (*zonder hem aan te zien*). Ik u volgen?
Uw weg is krom, hij is de mijne niet.
(*Octavio laat de hand los*).
O, hadt gij open, waar gehandeld, nooit,
Nooit was 't zoo ver gekomen, hij had nimmer
De smartelijke daad bedreven. Hadden
De goeden hunne kracht bij hem behouden,
Hij was niet in der boozen kuil gevallen.
O, valschheid, moeder aller booze daden,
Gij zijt het die ons allen door uw listen
Verderft, de waarheid had hem kunnen redden,
En met hem ons — neen, vader, 'k mag u niet
Ontschuldigen, heeft Friedland ons bedrogen,
Gij hebt helaas veel beter niet gehandeld.

OCT. Mijn zoon, de smart spreekt in u, ik vergeef u.

MAX. Was 't mooglijk, vader? Vader? hebt gij 't zoo ver
Met opzet komen laten, o, Octavio!
Gij stijgt waar Friedland valt, en dat.... dat kán
Mij niet bevallen.

OCT. God, wat moet ik hooren!

MAX. Wee mij! hoe alles in mij omgekeerd is!
Hoe kwam deze argwaan in de vrije ziel?

Vertrouwen, hoop, geloof, 't is alles heen,
Want alles liegt wat ik mijn achting schonk.
Neen, neen, niet alles, zij, zij leeft voor mij,
En zij is louter klaarheid als de hemel,
Bedrog en huichlarij heerscht overal,
Door moord en gif en meineed en verraad;
Slechts onze liefde heeft zich rein gehouden.

OCT. Max! volg mij daadlijk, 't zal u beter zijn.
Ga met mij.

MAX. Neen, bij God!

OCT. 'k Beveel het u.

MAX. Beveel mij slechts wat menschlijk is — ik blijf.

OCT. In 's Keizers naam herhaal ik mijn bevel.

MAX. Geen Keizer heeft het hart iets voor te schrijven.

OCT. (*met gevoel*). Ik smeek u, red uw deugd, uw vader smeekt!

MAX. O, zwijg, want zelfs die woorden zijn vergeefs!
'k Vertrouw niets meer dan de inspraak van mijn hart.

OCT. (*sidderend*). Max, Max! als 't vreeslijkste mij treffen moet,
Als gij, mijn zoon — mijn eigen bloed — ik mag 't niet
Gelooven — u verkoopt aan den verrader,
Dit brandmerk drukt op d' adel van ons huis,
Dan zal de wereld siddren bij 't aanschouwen,
Hoe in 't afgrijslijkste gevecht, het staal
Des zoons het vaderhart zal treffen....

MAX. O! hadt gij beter van de menschen steeds
Gedacht, gij zelf hadt beter ook gehandeld!
Maar alles wankelt, waar 't geloof ontbreekt.

OCT. Maar zoo 'k uw hart vertrouw, zal 't immer in
Uw magt staan de inspraak van dat hart te volgen?

MAX. Hebt gij de stem des harten niet bedwongen,
Zoo zal de Hertog 't evenmin vermogen.

OCT. O, Max, ik zie u nimmer wederkeeren!

MAX. Gij zult mij nimmer u onwaardig zien.

OCT. Ik ga naar Frauenberg, de Pappenheimers

Laat ik u hier, zij zijn u zeer genegen,
En zullen eerder strijdend vallen dan
U ooit verlaten. — Max, vaarwel — mijn zoon!....

MAX. Vaarwel!

OCT. Geen blik — geen handdruk zelfs tot afscheid?
Wel bloedig is de krijg waarin wij gaan,
En wie kan de uitslag van dien krijg voorzien?
Zóó Max, verlieten wij elkander nimmer....
Is het dan waar? Bezit ik zelfs geen zoon meer?
(*Max valt hem in de armen; zij blijven lang in die houding, daarop verlaat Octavio snel het tooneel*).

IV.

BUTTLER, MAX.

BUTTL. Octavio!.... was hier uw vader niet?
(*Max blijft voor zich zien, doch geeft geen antwoord*).
Spreek, Max, waar is uw vader, 'k moet hem spreken....
Geef antwoord, zoo gij 't weet.

MAX. Wel weet ik het,
Doch zeg 't u niet, zeg niemand, niemand iets.
(*hij gaat heen*).

V.

BUTTLER *alleen.*

BUTTL. Zoo zal 'k hem niet meer spreken, 't zij zoo, 'k ga
Mijn weg. — Tot hiertoe Friedland en niet verder!
O, gij zult vallen, want gij zijt te groot!
Gij zwoert, verblinde, de oude vanen af
En rekent nog op uw geluk! Gij wilt
De wapens rigten naar het rijk uws Keizers,

Ontziet geen middelen tot dit booze plan —
Neem u in acht — u drijft de booze geest
Der wraak — dat mijne wraak u niet verderve.
— Hij komt, God dank!.... ach, hij is niet alleen!
Hij leve nog, het plan mag niet mislukken.

VI.

BUTTLER, WALLENSTEIN, TERZKY.

TERZKY. Ha, bravo, Buttler! Hier is nog een vriend!
WALL. Kom aan mijn hart, mijn trouwe krijgsgenoot!
Zoo zeer verkwikt de lentezon mij niet
Als 't aangezigt eens vriends te dezer stond.
BUTTL. Mijn Generaal —
WALL. (*met den arm op Buttlers schouder rustend*).
Gij weet het zeker reeds
Dat Piccolomini mij heeft verraden.
Wat zegt gij? Dertig jaren hebben wij
Te zaam gestreden, uit een glas gedronken,
'k Vertrouwde hem met zooveel zekerheid
Als 'k thans op uwen schouder rust, welnu,
Die oude vriend verraadt mij, dat is hard!
BUTTL. Vergeet den valschaard. Wat wilt gij van mij?
WALL. Begeef u aan het hoofd uws regiments,
Ik kom u weldra spreken, wacht mij af.
Ik heb u iets te zeggen, onder ons.
BUTTL. Alleen?
WALL. Geheel alleen, als gij het wenscht.
BUTTL. Ik wensch daar vurig naar. Ik wacht u af! (*af*).

VII.

WALLENSTEIN, TERZKY.

TERZKY. Octavio is u ontvallen, hoe
Houdt Max zich?
WALL. Weet ik 't zelf? en evenwel,
Ik voel dat mijn gelukster onder gaat,
Als geen der Piccolominis mij blijft.
Toch liegt mijn kunst niet, schoon de vader mij
Ontvalt, kan ik den zoon slechts houden.
TERZKY. Ik
Hecht evenzeer aan zijne hulp, al is 't
Op andre gronden — om zijn invloed bij
Een groot deel van het leger acht ik hem.
WALL. Hij was *mij* trouw, maar thans, nu zelfs zijn vader....
TERZKY. Eén middel blijft, schenk hem een andren vader.
WALL. Wat meent ge?
TERZKY. (*met beteekenis*). Thekla!
WALL. Nimmer meer, dit hoofd
Wil ik omkransen met een diadeem.
Ik acht mijn rustloos leven niet verloren,
Wanneer 'k als loon daarvan, een konings naam
Aan dit, mijn eenig dierbaar kind mag schenken.
TERZKZ. Gij stijgt te hoog, dat zal uw val eens zijn.
WALL. Te hoog voor u? 't kan zijn.
TERZKY. 't Is mij bewust
Dat hier bekeering onuitvoerbaar is,
Ook wilde ik niet, dat gij zijn vader *werdt*.
Slechts dat gij hem, die haar bemint, deed hopen
Dat eens....
WALL. (*met verachting*). O zwijg, wel staat gij veel te laag
Om ooit mij te begrijpen. Max, hij had
Mij lief, o, hij bedroog mij nooit, en ik

Zou hem bedriegen, neen, hij is niet groot
Genoeg voor Thekla, doch te groot voor zulk
Bedrog.

TERZKY. Maar....

WALL. Zwijg, ik wil u zelfs niet hooren.

VIII.

De vorigen, ILLO.

ILLO. Ook Isolani is van hier.

WALL. En Buttler?

ILLO. Hij blijft ons trouw.

WALL. Dien 'k steeds gewantrouwd heb!

IX.

De vorigen, MAX.

ILLO. Hoe, Max?

MAX. (*die wild is opgekomen en eensklaps schrikt bij 't zien van Wallenstein*).
U zocht ik niet, helaas — niet meer!
Ik zocht hier eene die mij vrij moet spreken.

WALL. En denkt gij, dat ik u zal laten gaan?
Uw vader heeft den schelm met mij gespeeld —
Ik zie in u zijn zoon en anders niet.

MAX. Doe wat gij wilt, gij hebt de magt er toe,
Gij kent mij, weet dat ik uw toorn niet vrees
En niet veracht — gij weet wat mij terug houdt....
Zie — alles wilde ik u verschuldigd zijn,
Het lot der zalige wilde ik ontvangen
Uit uwe vaderlijke hand. Gij hebt

Dat alles neergehouwen! zonder weemoed
Vertreedt gij 't heil der uwen met den voet,
En wee hen, die op u vertrouwen durven.

WALL. Gij schildert slechts het hart uws vaders af.

MAX. Den vader wil ik niet verdedigen,
Wee mij, dat ik 't niet kan!
Doch waarom moeten wij, wij, die elkaâr
Beminden, o, gij weet het, gij die alles,
Ja alles raadt, hoe moeten wij dus boeten
En lijden door de dubble schuld des vaders?
Wij braken nimmer onze trouw....

WALL. (*ziet hem lang aan en begint eindelijk met gevoel*).
O Max, blijf bij mij — o, verlaat mij niet!
Nog heugt het mij toen gij nog vaandrig waart,
Gij bijna levenloos ter aarde laagt —
Gij waart aan Duitschlands winters niet gewoon,
In de bevrozen hand hieldt gij het vaandel
Omklemd, als man hadt gij 't bewaard. Ik wierp
Mijn mantel om uw leden, nam u op
En bragt u naar mijn' tent. 'k Stond aan uw leger
En zorgde voor de minste kleinigheid,
Geen vrouw kon beter koestren en verwarmen,
Zoo ging ik voort, tot eindlijk 't leven weder
Uw jeugdig hart deed kloppen. Zeg mij Max,
Wanneer ben ik veranderd sinds dien tijd!
'k Heb duizenden met schatten overdekt
En gansche landen weggeschonken, u
Alleen heb 'k innig lief gehad, gij waart
Het kind des huizes — de andren vreemdelingen.
Max, neen, dat kan niet zijn, gij, gij verlaat
Mij nooit, ik kan het niet gelooven, dat
Mij Max verlaten kan.

MAX. O, groote God!

WALL. Heb ik u niet geleid, gedragen zelfs,
Van kindsbeen af? Wat deed uw vader dan
Dat ik niet evenzeer voor u gedaan heb?

Maar ga — verlaat mij — dien uw Keizer — ga —
En laat u met een Keizersketen loonen.

MAX. (*in hevigen strijd*). O God! hoe kan ik anders, moet ik niet!
Mijn eed, de pligt....
(*Men hoort geweld*).

ILLO. Hoort gij! wat mag dat zijn? Ik vlieg er heen.
(*Illo af.*)

X.

WALLENSTEIN, MAX, TERZKY.

WALL. Gij spreekt van pligt, en tegen wien? wie zijt gij?
Wat ik den Keizer aan doe, geldt u niet,
Behoort gij aan uzelven, staat gij vrij
Als ik, dat gij uw eigen daden kiest?
Op mij hebt gij geplant, ik ben uw Keizer,
Mij toebehooren, mij gehoorzaam zijn,
Dat is uw eer, dat uw natuurwet.

MAX. Neen,
Neen, eenmaal dacht ik 't zoo, het is zoo niet.

WALL. Bedenk, van dezen strijd draagt gij de schuld niet,
U zal men niet verdoemen, neen, men looft u
Wijl u de vriend het meest gegolden heeft.

TERZKY. Waar blijft toch Illo, het gerucht neemt toe.

WALL. Ga 't onderzoeken, Terzky! (*Terzky af.*)
(*Max staat geheel in gedachte verzonken, Wallenstein ziet hem aan en zegt eindelijk in zich zelf.*)
Hij mag niet gaan! Het laatste middel dan —
En later — God, hem mag ik niet bedriegen.
(*Hij legt de hand op Max schouder*).
Wij zijn alleen, hoor, hoor mij aan mijn zoon!
Haar, die ik had bestemd tot grootscher doel,
Haar, die ik lief heb, meer nog dan mij zelf,

Haar geef ik u als gij mij niet verlaat —
Ik kan, ik kan niet zonder u.

MAX. (*in de hevigste aandoening*). O laat mij,
Dat is te sterk, ach, gij zijt wreed!

WALL. Niet wreed,
Uw vader wil ik zijn.
(*Max laat het hoofd in de beide handen vallen*).

XI.

De vorigen, TERZKY, ILLO, *eenige manschappen*.

TERZKY. De Pappenheimers komen stormend aan,
Zij roepen dat gij Max gevangen houdt
En willen met het zwaard.

WALL. (*de manschappen die opgewonden zijn, aansprekende*).
Wat wilt gij, hij
Is vrij! (*tot Max*) Wilt gij het tegen mij beproeven,
Welaan dan, stel u tegen over mij!
De krijg verstaat gij, hebt bij mij reeds veel
Geleerd.

MAX. (*in wanhoop*). O Thekla, Thekla!

WALL. Spreek gerust,
Gij kent mijn wil.

MAX. (*vast besloten*). Neen, nimmer meer! Ik ga.
Zij spreekt mij vrij — Gij waart mij een kolos,
Waarop ik steunen dorst, gij zinkt ter neêr
Zoodra gij loon mij biedt — 'k volvoer mijn pligt,
Mij wacht een woestenij en alles wat
Mij lief is blijft terug — o, wend uw oog
Niet van mij af! Toon mij nog eens uw aanschijn,
Nog heb 'k u lief, ja, nog vereer ik u!
Verstoot mij niet. — (*op Terzky en Illo wijzend*). Zij,
zij zijn de verraders!

ILLO. Hier is slechts een verrader — ga, bevrijd ons

Van dien, zoo ras gij kunt!

MAX. (*tot de manschappen*). Voort mannen, voort!
Bedenkt slechts wat gij doet — het is niet goed,
Een die vertwijfelt u tot hoofd te kiezen,
Wie met mij gaat, hij zij bereid te sterven!
(*Af met de manschappen*).

XII.

WALLENSTEIN, TERZKY, ILLO.

ILLO. (*driftig*). Ik vlieg hem na, hij sneev!
TERZKY. (*getroffen*), Ik zeg u blijf!
WALL. (*diep getroffen*). Ja, blijf! Want bij den hemel, hij bleef rein,
Hij, hij alleen. — Wij allen zijn verlaten,
Hij 't minste nog, want hij behield zich zelf.
En nu — laat mij alleen. (*Zij gaan*).

XIII.

WALLENSTEIN *alleen.*

(*Valt in wanhoop op een stoel*).
Ik ben verloren! (*hij blijft lang in deze houding*).
(*Een dienaar komt binnen, Wallenstein schrikt op*).
Wie daar?

DIEN. Heer Buttler wacht.
WALL. Is hij alleen?
(*Dienaar wenkt bevestigend, Wallenstein siddert, doch vermant zich.*)
Ik kom!....

De Serie van dramatische werken verschijnt in afleveringen, die op onbepaalde tijden worden uitgegeven. Elk dramatisch werk zal in één aflevering compleet zijn.

De geheele Jaargang zal een deel van minstens 8 vellen druks beslaan.

De prijs van elken jaargang is **Twee Gulden.**

Aan Rederijkers of letterkundige gezelschappen, die zeven of meer exemplaren bestellen, wordt elk exemplaar berekend tegen één gulden vijftig cents.

Bij den Uitgever dezes zijn mede verschenen de volgende werken van

H. J. SCHIMMEL.

Dramatische Poezy, in 2 deelen compleet. Prijs *f* 3.60. Gebonden in twee linden banden *f* 4.25.

INHOUD: Twee Tudors. — Joan Woutersz. — Gondebald. — Giovanni di Procida. — Oranje en Nederland. — Lodewijk de Elfde. — Napoleon Bonaparte. — Schuld en boete. — De val van het directoire.

☞ Elk dezer Stukken is ook afzonderlijk verkrijgbaar.

De eerste dag eens nieuwen levens (*de overgang van Enkhuyzen in* 1572) 2 deelen met vier fraaije platen en een vignet naar L. Lingeman, H. J. Scholten, J. Walraven en C. C. A. Last . . . . . *f* 5.75.

Een Haagsche Joffer, historische schets uit de Zeventiende Eeuw. Twee deelen postformaat met twee platen, naar Ch. Rochussen . . Prijs *f* 2.90. In een keurig linnen band. *f* 3.25.

Verspreide Gedichten, met eene staalgravure naar Ch. Rochussen *f* 1.25. Gebonden in groen linnen prachtband. *f* 2.50.

INHOUD: Aan de Poëzy. — Hagar. — Margaretha van Henegouwen. — Het ronde Putjen. — Pieter Dirkszoon Hasselaar. — Beatrix. — Christus en de Volken. — Prentjenskijken. — Herostratus. — Zondag-morgen. — Kennis-dorst. — Guurtes kribbe. — Terug-blik. — Dramatische fragmenten: Anna Bolein. — Francesca di Rimini.

Nieuwe Gedichten, met eene gravure naar H. J. Scholten. Prijs *f* 1.80. Gebonden in linnen prachtband. *f* 2.25.

INHOUD: Saulus-Paulus. — Oude zeden. — Van stapel loopen. — Napoleon te Fontainebleau. — Stuiverens val. — Bij een bezoek aan Nederlandsch Mettray. — Eener jong gestorvene vriendinne. — Oud-vaderken in het groen. — Vrijheid. — Ouderenzorg. — Gelooven-weten. — Van waar, waarheen? — Vader en Zoon. — Dure tijden. — Jesaïas. — Een Genzen Sabbath. — Bilderdijks eere. — Oude Jans — Het leven. — Lucifer (*Vonde's treurspel gevolgd*) — Dramatische fragmenten: Noord en Zuid. — Graaf Struensee.

DRUK VAN A. BAKELS & COLLAND.

ANTONIA. MITTELMEIJER
Handel in Oude Boeken en Prenten
Kerkstraat 51, b. d. Leidschestraat
Advertentie-Bureau